

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Prevence rizikového chování na základní škole
praktické**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA - VYCHOVATELSTVÍ

Autor: Václava Ulrychová

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Benešová, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem Prevence rizikového chování na základní škole praktické jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejnění své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikační prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Veronice Benešové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, cenné rady a věnovaný čas. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům ze ZŠ Horšovský Týn, bez kterých by práce nemohla vzniknout.

Prevence rizikového chování na základní škole praktické

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá analýzou podmínek prevence a minimálních preventivních programů jako základních nástrojů prevence na základních školách. Práce je rozdělena do dvou částí, a to na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část je tvořena třemi kapitolami a zaměřuje se na rizikové chování a jeho prevenci všeobecně. Rozsáhleji se věnuje Minimálnímu preventivnímu programu. Zmiňuje také základní školu praktickou jako instituci, která vzdělává žáky s lehkým mentálním postižením či sociálním znevýhodněním. Od školního roku 2016/2017 ovšem označení základní škola praktická zaniká a školu označujeme pouze jako základní.

Praktická část obsahuje cíl a metodiku výzkumu, který analyzuje situaci na vybrané ZŠ, a to pomocí kvalitativních metod, pozorování a rozhovoru. Dále je zde obsažen můj vytvořený Minimální preventivní program. Diskuze popisuje vytvořený Minimální preventivní program a zdůvodňuje vybrané aktivity pro jednotlivé cílové skupiny.

Z pozorování a rozhovorů bylo zjištěno, že v ZŠ Horšovský Týn se nejčastěji vyskytuje agrese, nevhodné chování a šikana, ovšem na škole se objevují i další formy rizikového chování. Jako nejúčinnější formu prevence, učitelé označili pohybové aktivity. Z těchto, i dalších poznatků vycházela tvorba Minimálního preventivního programu.

Výsledek bakalářské práce, tedy Minimální preventivní program bude nabídnut ZŠ Horšovský Týn, pro níž byl vytvořen a škola jej může v následujícím školním roce použít.

Klíčová slova

prevence; rizikové chování; minimální preventivní program; mentální postižení; ZŠ praktická

Prevention of risky behavior in the practical elementary school

Abstract

The bachelor thesis deals with the analysis of prevention conditions and minimum preventive programs as basic tools of prevention at primary schools. The thesis is divided into two parts, namely the theoretical and practical part.

The theoretical part is made up of three chapters and focuses on risk behaviours and their prevention in general. It is more focused on the Minimum Prevention Program. It also mentions a practical primary school as an institution that educates pupils with mild intellectual disabilities or social disadvantages. However, from the school year 2016/2017 the practical primary school has been abolished and the school is only referred to as a primary school.

The practical part contains a research objective and methodology which analyzes the situation at selected primary schools using qualitative methods, interviewing and observations. There's also my minimal preventive program. The discussion describes the created Minimum Prevention Program and justifies selected activities for each target group.

Interviews and observations found the most dangerous forms of risk behavior: aggression, inappropriate behavior and bullying, nevertheless forms of risky behavior seem to appear at Horšovský Týn Primary School as well. Teachers have identified physical activity as the most effective form of prevention. These and other findings were based on the creation of the Minimum Preventive Program.

The result of the Bachelor Thesis, i.e. the Minimum Prevention Program, will be offered to the Horšovský Týn Primary School, for which it was created. The school can implement it in the following school year.

Key words

prevention; risky behavior; minimum preventive program; mental disability; practical elementary school

Obsah

Úvod	8
1. Rizikové chování	9
1.1 Příčiny vzniku rizikového chování	9
1.2 Formy rizikového chování	10
1.2.1 Šikana.....	11
1.2.2 Zaškoláctví.....	12
1.2.3 Zneužívání návykových látek	12
1.2.4 Rizikové sexuální chování	13
2. Prevence rizikového chování.....	13
2.1 Primární prevence	13
2.1.1 Zásady efektivní primární prevence	14
2.1.2 Systém školské primární prevence rizikového chování.....	16
2.1.3 Koordinace primární prevence.....	17
2.2 Sekundární prevence.....	18
2.3 Terciální prevence.....	18
2.4 Krajský školský koordinátor prevence	18
2.5 Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně.....	19
2.6 Školní metodik prevence	19
2.7 Minimální preventivní program.....	20
2.7.1 Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu	21
3. Základní škola praktická	23
3.1 Žáci s lehkým mentálním postižením	23
3.1.1 Psychický a sociální vývoj.....	23
4. Praktická část.....	25
4.1 Cíl práce	25
4.2 Metodologie	25

4.3 Technika sběru dat	25
4.4 Výzkumný soubor	27
4.5 Výsledky výzkumného šetření	27
4.5.1 Pozorování chování žáků	27
4.5.2 Porovnání a vyhodnocení rozhovorů	30
5. Výsledky	35
6. Minimální preventivní program	38
Závěr	46
Seznam použité literatury	48
Seznam grafů	51
Seznam příloh	52
Seznam použitých zkratk	53

Úvod

Rizikové chování dětí a mládeže je v současnosti jedním z nejméně frekventovaných témat odborných i laických diskuzí souvisejících se vzděláním. Úkolem škol je především jeho prevence. Za tímto účelem jsou školy povinny sestavit a naplňovat Minimální preventivní program, který by měl být koncepčním dokumentem zacíleným na podporu zdravého životního stylu a vytvoření bezpečného místa pro efektivní vzdělávání.

Jednou z nejvíce ohrožených skupin rizikovým chováním, tvoří žáci bývalých základních škol praktických. Od 1. 9. 2016 se dle novely školského zákona (Vyhláška č. 27/2016 Sb.) termín základní škola praktická nepoužívá a známe tak jen pouze základní školu „běžnou“ či speciální. Ovšem ještě do 31. 8. 2020 se všichni žáci bývalých základních škol praktických ještě vzdělávají podle rámcového vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením. Žáci základních škol praktických mají často nižší inteligenci a pochází ze sociálně slabšího či málo podnětného rodinného prostředí. Právě rodinné prostředí hraje při vzniku a případném rozvoji rizikového chování velkou roli.

Teoretická seznamuje čtenáře s odbornou literaturou. Věnuje se pojmům rizikové chování, prevence, minimální preventivní program a základní škola praktická, včetně žáků, kteří ji navštěvují.

Cílem praktické části je vytvoření Minimálního preventivního programu pro vybranou ZŠ praktickou. Já jsem si vybrala podle místa bydliště základní školu Horšovský Týn, která má od nového školního roku pozměněn název ze základní školy praktické pouze na základní školu. Jedná se o běžnou školu, ležící v menším historickém městě, která má bohatou tradici. Zvláštní škola v Horšovském Týně byla otevřena roku 1950. Pro samotné vypracování Minimálního preventivního programu provedu vlastní výzkum, který zahrnuje pozorování a rozhovory. Po vyhodnocení všech získaných informací začnu sestavovat Minimální preventivní program. Jako praktické využití mé práce se nabízí použití vypracovaného Minimálního preventivního programu v následujícím školním roce.

1. Rizikové chování

Hartl a Hartlová (2010, s. 202) ve svém slovníku definují chování jako: „*Souhrn vnějších projevů, činností, jednání a reakcí organismu na vnější i vnitřní podněty, včetně projevů slovních, protože chování může odrážet i vnitřní stavy myšlení a velmi často se tak děje.*“

Valenta (2015) považuje každé problematické, znepokojující nebo nežádoucí vzhledem k normám běžné společnosti, jako rizikové.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 - 2018 do pojmu **rizikové chování** zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince, nebo ohrožují jeho sociální okolí. Rizikové chování představuje různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů chování do „běžného“, např. provozování adrenalinových sportů, až po projevy chování na hranici patologie, např. nadměrné užívání alkoholu, cigaret, kofeinu či nelegálních drog, násilí (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018).

Nielsen Sobotková (2014) tvrdí, že rizikové chování dětí a dospívajících je vždy přítomno v každé generaci, proto lze takové chování do určité míry považovat za normativní součást vývoje. K typickým znakům dospívání patří získávání nezávislosti, a to hlavně na rodičích. Je zcela běžné, že dospívající bojují proti autoritám a posunují dosavadní hranice (Nielsen Sobotková, 2014).

Sledováním tohoto fenoménu se věnuje celá řada vědních oborů, jako jsou adiktologie, neurologie, psychiatrie, psychologie, sociologie, sociální práce a v neposlední řadě také etopedie (Růžička, 2016).

1.1 Příčiny vzniku rizikového chování

Fischer a Škoda (2009) rozdělili možnost vzniku rizikového chování do 3 obecnějších teorií:

- **Teorie biologicko-psychologické:** hledají souvislosti mezi chováním a charakterem a buď tělesnou stavbou, či genetickou, enzymy a hormony (např. teorie rozeného zločince, oligofrenie jako příčina delikvence).
- **Teorie sociálně-psychologické:** psychologicky orientované teorie vzniku rizikového chování zaměřené hlavně na sociální učení, temperamentové a

osobnostní rysy a kognitivní styly (např. teorie sociálního učení, teorie odlišného kognitivního stylu).

- **Teorie sociologické:** soustředí se na společenský a kulturní kontext vzniku rizikového chování. (např. koncepce anomie, teorie delikventního prostředí, teorie kulturního přenosu...) (Fischer a Škoda, 2009).

Každý jedinec emocionálně reaguje konkrétním způsobem. Vašutová (2008) ve své knize uvádí, že u dětí se specifickými vývojovými poruchami učení a chování jsou problémy v emoční sféře u 74,4%.

Jiang (2017) tvrdí, že existují společné psychologické faktory, např. faktory životní volby a různé návyky získané v každodenním životě. Tyto společné psychologické faktory ovlivňují různé typy rizikového chování (Jiang, 2017).

V odborné literatuře se také můžeme dočíst o tzv. syndromu problémového chování. Podle Nielsen Sobotkové (2014) syndrom problémového chování znamená, že adolescent chovající se rizikově v jedné oblasti bude takové chování pravděpodobně rozšiřovat na více oblastí.

1.2 Formy rizikového chování

Dělení forem rizikového chování dle Nielsen Sobotkové (2014):

- **Záškoláctví** (je spojeno s různými důvody, nejčastěji jako důsledek touhy po dobrodružství, experimentu; souvisí s poruchami chování a učení; nebo slouží jako obrana před problémy ve škole)
- **Lhaní** (není dosud společností vnímáno dostatečně jako rizikové)
- **Agresivita, agresivní chování**
- **Šikana, kyberšikana, násilné chování**
- **Obecně kriminální jednání** (hlavně krádeže)
- **Vandalismus** (ve škole nejčastěji poškozování majetku školy a věcí spolužáků, při sportovních utkání tzv. *hooligans*; ničení veřejného majetku – lavičky, osvětlení, dopravní značky, hřbitovní náhrobky; subkultura sprejerů – graffiti)
- **Závislostní chování** (legální návykové látky – alkohol a cigarety, nelegální návykové látky, gambling, problémy spojené s nezvládnutým užíváním PC, netolismus, závislost na nakupování)

- **Rizikové chování na internetu** (nevhodné či nelegální stránky, oslovení cizí osobou, příliš mnoho času online, otevírání spamů a reagování na ně, kopírování a stahování hudby a filmů)
- **Rizikové sexuální chování** (předčasný pohlavní styk, promiskuita, náhodné známosti, styk bez kondomu, prostituční chování, předčasné těhotenství, rozvoj sexuální deviace)
- **Rizikové chování v dopravě** (neznalost dopravních předpisů, vliv návykových látek, vliv osobnosti dospívajícího, přecenění vlastních schopností)
- **Extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity** (hazardní aktivity na rozdíl od extrémních sportů nejsou s sebou vědomé hazardování s reálným rizikem smrti; v poslední době hlavně ježdění mezi vagony metra či vlaku, boilding – lezení bez lana)
- **Užívání anabolik a steroidů**
- **Nezdravé stravovací návyky**
- **Extremismus** (pravicový, levicový, radikálně ekologický, náboženský, divácké násilí – *hooligans*; subkultury – skinheads, punk, techno, black metal a jiné)
- **Xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus** (Nielsen Sobotková, 2014).

1.2.1 Šikana

Podle metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2016, s. 1) se šikana definuje jako: „*Agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.*“

Šikana se vyznačuje opakováním agrese v čase, se záměrem fyzického zranění nebo psychického utrpení druhé osoby a nerovnováhou sil mezi zúčastněnými stranami (Almeida Zequinão et al., 2016).

Šikana je trvale spojena s rizikem vzniku deprese, úzkosti, somatických obtíží, sebevraždy a celkovými problémy s chováním u adolescentů (Jochman, 2016).

Přestože by současná škola měla směřovat k demokratickým principům ve výchově a měla by vést žáky ke vzájemné komunikaci a respektu, objevuje se dnes mnohem častěji šikanující chování, které lze řadit mezi nejvýraznější sociálně patologické jevy (Martínek, 2009).

1.2.2 Záškoláctví

Martínek (2009) charakterizuje záškoláctví jako úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák ze své vlastní vůli, většinou bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku.

V současné době jde o jeden z nejvýznamnějších problémů jak základního, tak i středního školství. Mezi časté důvody nedokončení všech devíti ročníků základní školy patří právě záškoláctví a časté absence. Martínek (2009) také rozlišuje dvě základní skupiny příčin záškoláctví, a to záškoláctví impulzivního typu a záškoláctví účelové neboli plánované.

Kearney (2014) ve své knize uvádí, že dlouhodobé studie ukazují závažné důsledky záškoláctví, které trvají až do dospělosti. Jedná se hlavně o psychickou a ekonomickou deprivaci, dále pak o sociální, profesní a vztahové problémy (Kearney, 2014).

Možností opatření ke snížení výskytu záškoláctví je více. Martínek (2009) uvádí dvě hlavní opatření. První možnost je vstřícná a otevřená komunikace mezi žáky a učiteli, druhá je výchovné poradenství ve školách, za pomoci výchovného poradce nebo ještě lépe metodika prevence (Martínek, 2009).

1.2.3 Zneužívání návykových látek

V ČR je zakázána výroba, distribuce, přechovávání, šíření i propagace omamných a psychotropních látek, a to bez ohledu na věk žáka a prostředí, ve kterém k tomu dochází (www.prevence-info.cz).

Nielsen Sobotková (2014) uvádí, že rizikové chování v adolescentním věku je nejvíce zastoupeno právě konzumací alkoholu, kouřením cigaret a zkušenostmi s drogami, zejména s marihuanou. Toto rizikové chování je také spojeno například s typem vrstevníků a se způsobem trávení volného času (Nielsen Sobotková, 2014).

1.2.4 Rizikové sexuální chování

O rizikovém sexuálním chování se obvykle hovoří v souvislosti s šířením pohlavně přenosných nemocí. Někdy je však dáváno do souvislosti i s nemocemi duševními, a to zejména sexuální násilí a zneužívání, které je ovšem třeba rozlišovat od násilí souhlasného (www.prevence-info.cz).

Nielsen Sobotková ve své knize (2014) uvádí, že rizikové sexuální chování je často spojeno s užíváním marihuany a alkoholu. Jako rizikové bylo dále zjištěno nízké používání kondomu (Nielsen Sobotková, 2014).

Vývoj a implementace účinných programů, hlavně v rámci výchovy ke zdraví, které se zabývají rizikovým sexuálním chováním mezi mladými lidmi, je důležitým a naléhavým problémem veřejného zdraví (Ma, 2015).

2. Prevence rizikového chování

Průcha et al. (2009) vnímají prevenci jak soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům.

Všechny mechanismy prevence rizikového chování lze vnímat jako klíčové pro zdravý osobnostní rozvoj člověka, zdravé sociální vztahy či optimální společenské fungování. Kaleja (2014) tvrdí, že prevence plní tyto funkce:

- **individuální** – napomáhá k pozitivnímu rozvoji osobnosti člověka,
- **sociální** – podporuje vzájemné vztahy v sociálním prostředí člověka,
- **společenskou** – podporuje společenské uplatnění člověka,
- **ekonomickou** – a to zejména u primární prevence, neboť je pro společnost finančně výhodnější než samotná náprava.

2.1 Primární prevence

Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností zvládání zátěžových situací osobnosti (Prevence - info, 2017).

Miovský et al. (2010) vnímá primární prevenci rizikového chování jako nehomogenní soubor různých přístupů a intervencí, které jsou dnes obsaženy v několika různých rezortních koncepcích.

Primární prevenci lze podle Kalejy (2014) členit na tzv. specifickou a nespecifickou prevenci. Kaleja (2014) říká, že specifická prevence se zaměřuje na takovou práci s jedinci, u níž lze v případě její absence předpokládat další negativní psychosociální vývoj osobnosti a dále se snaží předcházet nebo omezovat nárůst dopadu jeho výskytu. Kaleja (2014) rozeznává tyto druhy primární prevence:

- **všeobecnou** specifickou primární prevenci, která je zaměřena na cílovou skupinu (např. třídu),
- **selektivní** specifickou primární prevenci zaměřenou na primární cílovou skupinu, u níž chceme cíleně zamezit vzniku rizikového chování a
- **indikovanou** specifickou primární prevenci (tzv. včasnou intervenci), předchází sekundární prevenci, jedná se o přímou individuální práci s klientem.

Za nespecifickou primární prevenci považuje Kaleja (2014) veškeré činnosti a aktivity, které tvoří nedílnou součást primární prevence. Jejím obsahem jsou všechny metody a přístupy umožňující rozvoj harmonické osobnosti člověka, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit (Kaleja, 2014).

Dále můžeme rozdělit primární prevenci na efektivní a neúčinnou. Za neúčinnou primární prevenci považujeme:

- a) Zastrasování a triviální přístup: „prostě řekni ne“, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuse, stigmatizování a znevažování osobních postojů žáka/studenta, přednášky, pouhé sledování filmu, besedy s bývalými uživateli na základních školách, nezapojení žáků/studentů do aktivit a nerespektování jejich názorů, politiku nulové tolerance na škole a testování žáků jako náhražku za kontinuální primární prevenci.
- b) Hromadné kulturní či sportovní aktivity nebo návštěva historických a kulturních památek s pasivní účastí auditoria by měly být pouze doplňkem, na který by měla vždy navazovat diskuse v malých skupinkách (www.prevence-info.cz).

2.1.1 Zásady efektivní primární prevence

Miovský (2010) vysvětluje, že níže uvedené zásady jsou sice ve standardech kvality preventivních programů (MŠMT, 2005) formulovány pro oblast prevence užívání návykových látek, nicméně se jedná o kritéria natolik všeobecná, že je můžeme přenést

také na další oblasti rizikového chování. Dle Miovského (2010) se jedná o obecná kritéria, která vycházejí z různých výzkumných zjištění a praktických zkušeností:

- a) **Komplexnost a kombinace mnohočetných** strategií působících na určitou cílovou skupinu (škola rodina, vrstevníci, komunita, masmédia). Příčiny rizikového chování jsou značně různorodé. Preventivní programy je tedy nutné koncipovat komplexně jako souhrn více faktorů a jako koordinovanou spolupráci různých institucí.
- b) **Kontinuita působení a systematickosti plánování.** Programy na sebe musí navazovat a vzájemně se doplňovat. Jejich vzájemná provázanost musí být transparentní a být zohledněna ve způsobu realizace. Preventivní působení musí být systematické a dlouhodobé.
- c) **Cílenost a adekvátnost informací i forem působení** vzhledem k cílové populaci a jejím věkovým, demografickým a sociokulturním charakteristikám. U každého preventivního programu je třeba definovat, pro jakou cílovou skupinu je určen. Musí být zohledněn věk, míra rizikovosti, úroveň vědomostí, sociokulturní zázemí, etnická příslušnost, postoje dané skupiny k určité konkrétní formě rizikového chování a charakteristiky místního společenství. Program musí být pro danou cílovou skupinu atraktivní, aby dokázal zaujmout a udržet pozornost.
- d) **Včasný začátek preventivních aktivit, ideálně již v předškolním věku.** Osobnostní orientace, názory a postoje se formují již v nejranějším dětském věku. Jednoznačně se ukazuje, že čím dříve prevence začíná, tím je ve výsledku efektivnější. Formy působení musí být samozřejmě přizpůsobeny věku a možnostem dětí, personál musí pro tyto aktivity mít odpovídající vzdělání a zkušenosti a aplikované programy a intervence musí být ověřeny a evaluovány.
- e) **Pozitivní orientace primární prevence a demonstrace konkrétních alternativ.** Podpora zdravého životního stylu, využívání pozitivních modelů a nabídka pozitivních alternativ atraktivních v příslušné cílové skupině by měly být součástí každého preventivního programu.
- f) **Využití „KAB“ modelu** – orientace nikoliv pouze na úroveň informací, ale především na kvalitu postojů a změnu chování. Kvalita postojů a změna chování často nemusí s rozsáhlostí a hloubkou poznatků příliš souviset. Cílem prevence je ovlivnit chování. Součástí programů by proto mělo být získání relevantních sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život, např. posílení

schopnosti mladých lidí čelit tlaku k různým typům rizikového chování zvýšeným sebevědomím, nácvikem asertivity a schopností odmítat, zkvalitnění sociální komunikace a schopnosti obstát v kolektivu a řešit problémy sociálně přiměřeným způsobem.

- g) **Využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení.** Pro děti a dospívající jsou vrstevníci často autoritou s větším vlivem než rodiče a učitelé. Vrstevníci mají výrazný vliv na utváření jejich názorů a postojů, a mohou tak účinně přispět k snížení rizikového chování. Aktivní účast dětí, jejich iniciativa a spontánní výměna názorů zvyšují pravděpodobnost úspěšnosti preventivního programu.
- h) **Denormalizace** – primární prevence má přispívat k vytvoření takového sociálního klimatu, které není příznivé k podpoře a rozvoji rizikového chování. Pojem „denormalizace“ znamená, že se normy a hodnoty určitého společenství změní tak, aby lidem nepřipadalo rizikové chování jako žádoucí, ale ani jako neutrální sociální norma. Cílem denormalizace je především zvýšit v daném společenství celkové „povědomí“ o daném problému (typu rizikového chování), morálku a účast na řešení problému.
- i) **Podpora protektivních faktorů ve společnosti,** vytváření podpůrného a pečujícího prostředí. Součástí preventivních programů má být podpora a vytváření podmínek pro společensky přijatelné aktivity a vytváření podpůrného prostředí, které dětem a mladým lidem umožňuje navázání uspokojivých vztahů. Do primární prevence patří i nabídka specializované péče v případě potřeby a kontaktů pro eventuální krizové situace.
- j) **Nepoužívání neúčinných prostředků** – jako neúčinné se prokázalo pouhé poskytování zdravotních či jiných typů informací o daném typu rizikového chování. Jako velmi málo účinné nebo dokonce zcela neúčinné se výzkumně prokázaly programy postavené na odstrašování, zastrašování, zakazování, přehánění následků užívání, moralizování a v neposlední řadě i afektivní výchova, postavená pouze na emocích a pocitech (Mioviský, 2010).

2.1.2 Systém školské primární prevence rizikového chování

V národní strategii primární prevence rizikového chování pro děti a mládež na období 2013 - 2018 (MŠMT, 2013) se pojmem prevence rozumí všechna opatření směřující k předcházení a minimalizaci jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky.

Prevenčí tak podle MŠMT (2013) může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se prioritně zaměřuje na předcházení rizikového chování jako je agrese, intolerance, šikana, násilí, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, závislostní chování aj. (MŠMT, 2013).

Růžička (2016) ve své knize uvádí, že podle Českého statistického úřadu je aktuálně přes 5000 dětí v zařízeních ústavní a ochranné výchovy a více než 22000 odsouzených dospělých. Moderní trendy směřují k prevenci, která má za cíl snížit počty osob v těchto institucích (Růžička, 2016).

Kaleja tvrdí, že prevence a různé preventivní mechanismy bývají dosti finančně náročné. V porovnání ale můžeme říci, že jsou mnohem ekonomicky výhodnější než vytváření intervenčních zásahů či programů (Kaleja, 2014).

Kaleja (2014) ve své publikaci rozlišuje horizontální a vertikální úroveň prevence. Horizontální úroveň je zaštitěna příslušnými resorty v rozsahu jejich kompetencí (Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo obrany, Ministerstvo financí a Ministerstvo spravedlnosti) a nadresortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra) (Kaleja, 2014). Na vertikální úrovni funguje síť koordinátorů a metodiků prevence, kterou tvoří: krajští školní koordinátoři prevence, metodici prevence a školní metodici prevence (Kaleja, 2014).

2.1.3 Koordinace primární prevence

Podle Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018 (MŠMT, 2013) je koordinace aktivit zaměřených na prevenci rizikového chování tvořena širokým spektrem na sebe navazujících a vzájemně se doplňujících vzdělávacích, kontrolních a evaluačních opatření.

MŠMT uvádí, že cílem koordinace je uskutečnění programů, které s jasně zjistitelnou efektivitou usilují o předcházení rizikového chování u dětí a mládeže. Dalšími cíli koordinace je sjednocování standardizovaných postupů, spolupráce na přidělování

dotací, sběr dat a jejich vyhodnocování, přenos informací a přístupů v oblasti prevence rizikového chování (MŠMT, 2013).

Obecně lze říci, že primární prevence pro to, aby byla efektivní, musí být realizována v úzké spolupráci různých subjektů – např. škol, školských poradenských zařízení, zákonných zástupců, nestátních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží, OSPODů, Policie ČR a dalších (MŠMT, 2013).

2.2 Sekundární prevence

Kaleja (2014) vnímá sekundární prevenci jako předcházení vzniku dalších negativních jevů, rozvoje a přetrvávání rizikového chování. Můžeme tedy říci, že sekundární prevence je včasnou intervencí poradenstvím a terapií zároveň (Kaleja, 2014).

2.3 Terciální prevence

Terciální prevence představuje vytváření mechanismů, které zabraňují opakování a tlumily důsledky (Valenta, 2015). Zaměřuje se zejména na osoby již po absolvování indikované terapie, po výkonu trestu a na jedince opouštějící ústavní a ochrannou výchovu (Kaleja, 2014).

2.4 Krajský školský koordinátor prevence

Podle metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (MŠMT, 2010) spolupracuje krajský školský koordinátor prevence především s krajským protidrogovým koordinátorem, manažerem prevence kriminality v kraji a koordinátorem pro romské problematiky, pracovníky OSPOD a odboru zdravotnictví KÚ. Spolu s nimi a s dalšími subjekty podílejícími se na prevenci v rámci kraje se aktivně účastní vytváření a zdokonalování krajské koncepce prevence nebo krajské strategie na příslušné období, prosazuje přitom naplňování úkolů a záměrů obsažených ve Strategii MŠMT a Akčním plánu realizace strategie prevence rizikového chování (MŠMT, 2013).

Krajský školský koordinátor prevence monitoruje situaci ve školách v regionu z hlediska podmínek pro realizaci Minimálních preventivních programů a navazujících aktivit v oblasti prevence, dále provádí kontrolu naplňování Minimálních preventivních programů a připravuje jejich vyhodnocení a v neposlední řadě také sumarizuje návrh na financování Minimálních preventivních programů a dalších aktivit v oblasti prevence ze státních zdrojů (MŠMT, 2010).

Spolu s krajským protidrogovým koordinátorem vytváří závěrečnou kvalitativní a kvantitativní zprávu za oblast prevence rizikového chování v rámci kraje a zasílá zprávu každoročně na MŠMT (MŠMT, 2010).

2.5 Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP) jsou mezi veřejností nejznámějším typem poradenského zařízení zaměřeného na problematiku výchovy i školního vzdělávání dětí a mládeže (Novosad, 2006).

Vyhláška č.72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů vymezuje standardní činnosti metodika prevence v PPP:

- a) zajišťuje za poradnu specifickou prevenci rizikového chování a realizaci preventivních opatření v oblasti územní působnosti vymezené krajským úřadem,
- b) zajišťuje koordinaci a metodickou podporu školních metodiků prevence, organizuje pro ně pravidelné pracovní porady a semináře a poskytuje jim individuální odborné konzultace,
- c) na žádost školy a školského zařízení pomáhá ve spolupráci se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky řešit aktuální problémy související s výskytem rizikového chování,
- d) udržuje pravidelný kontakt se všemi institucemi, organizacemi a subjekty, které se v kraji v prevenci rizikového chování angažují, aktualizuje síť odborných zařízení,
- e) spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence zejména při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení a při stanovování priorit v koncepci preventivní práce ve školství na úrovni kraje,
- f) pečuje o svůj odborný rozvoj formou dalšího vzdělávání v problematice specifické prevence.

2.6 Školní metodik prevence

Funkce školního metodika prevence je součástí školních poradenských služeb a garantuje zajištění primární prevence na dané škole (Kaleja, 2014). Dle Tyšera (2006) se jedná o učitele, který je „odborně“ připravený pro výchovné poradenství v oblasti prevence. Věnuje zvláštní pozornost prevenci a sledování chování dětí a mládeže z

hlediska pedagogické, psychologické a sociální normy, zjišťování negativních jevů a poruch a jejich napravování (Tyšer, 2006).

Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů a jsou rozděleny na metodické a koordinační, informační a poradenské činnosti.

Dle Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018 (MŠMT, 2013) vykonává školní metodik prevence zejména tyto činnosti:

- a) Koordinuje tvorbu a kontroluje realizaci preventivního programu školy. Koordinuje a participuje na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších forem rizikového chování.
- b) Metodicky vede pedagogické pracovníky škol v oblasti prevence rizikového chování (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.)
- c) Koordinuje vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.
- d) Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování.

2.7 Minimální preventivní program

Miovský et al. (2010, s. 101-102) definuje Minimální preventivní program (dále jen MPP) jako: *„Konkrétní dokument školy zaměřený na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností.“*

Podle metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (2010) je MPP součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu, popř. upravovaného přílohou, dále vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu. MPP jasně definuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle a také musí být přizpůsobován kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci

jak v rámci školy, tak v jejím okolí, respektuje specifika ve školním prostředí (MŠMT, 2010).

Na tvorbě a realizaci Preventivního programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy (MŠMT, 2010). Koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem školního metodika prevence (MŠMT, 2010). Při tvorbě a vyhodnocování Preventivního programu školní metodik prevence dle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP (Kaleja, 2014). MPP je tvořen na základě Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2010).

2.7.1 Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu

Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu vytvořilo Pražské centrum primární prevence (PCPP), které vzniklo v roce 2008 jako odborné metodické pracoviště zaměřené na oblast primární prevence rizikového chování na území hl. města Prahy (Prevence Praha, 2017). Má za úkol hlavně spolupracovat se školami a dalšími odbornými organizacemi a institucemi státní i nestátní sféry; poskytovat metodickou podporu, konzultace, supervize a vzdělávání v jednotlivých oblastech rizikového chování; mapovat systém služeb primární prevence a podílet se na metodice a hodnocení projektů v oblasti primární prevence (Prevence Praha, 2017).

Cílem manuálu je poskytnout školám a jejich pracovníkům, kteří se podílejí na školní prevenci rizikového chování, nástroj k tvorbě Minimálního preventivního programu, jak jej definuje metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (Manuál pro tvorbu MPP, 2010).

Manuál obsahuje 5 kroků:

1. krok – Charakterizujte Vaší školu
2. krok – Analyzujte výchozí situaci s využitím evaluace z předchozího školního roku
3. krok – Stanovte cíle MPP
4. krok – Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny
5. krok – Proveďte evaluaci

Pro charakteristiku školy nabízí manuál přehlednou tabulku, která zahrnuje všechny podstatné informace, které by škola v rámci MPP měla poskytnout. Tabulka obsahuje,

kromě kontaktu na vedení školy, též kontakty na pedagogy, kteří se nejvíce podílejí na přípravě preventivní strategie školy, tedy školního metodika prevence, výchovného poradce a školního psychologa (Manuál pro tvorbu MPP, 2010).

Cílem analýzy prostředí je subjektivní pohled školy na aktuální realitu, ve které se nachází. Měla by být stručná (max. 20-25 vět), věcná a mít hodnotící charakter. Úspěšná analýza musí obsahovat 3 důležité body: zmapovat vnitřní a vnější zdroje školy, provést monitoring pro školu a provést analýzu výchozí situace. Pro všechny výše uvedené body je zásadní informace od třídních učitelů. Ti musí nejlépe vědět, jaká je v oblasti rizikového chování situace v jejich konkrétní třídě. Manuál nám v této kapitole nabízí tabulku, která obsahuje vše k mapování zdrojů a monitoringu školy. K analýze výchozí situace lze použít např. SWOT analýzu, jejíž metoda spočívá v tom, že hodnotí 4 faktory vyjadřující silné nebo slabé stránky systému a faktory vyjadřující příležitosti a rizika jako vlastnosti vnějšího prostředí (Manuál pro tvorbu MPP, 2010).

Cíle dělíme na dlouhodobé a krátkodobé. Dlouhodobé cíle v rámci MPP jsou pouze obecné, podrobněji by dlouhodobé cíle měly být definovány v preventivní strategii školy. Krátkodobé cíle tvoří zásadní součást dokumentu MPP. Měly by být co možná nejvíce konkrétní pro dané cílové skupiny a měly by navazovat na preventivní strategii školy. Škola by měla mít určené priority a podle těch cíle řadit. K definování dílů při plánování MPP lze využít model SMART (S-specifické, M-měřitelné, A-akceptovatelné, R-realistické, T-termínované) (Manuál pro tvorbu MPP, 2010).

Předposledním krokem je vytvoření souboru aktivit. Jednotlivé aktivity se musí soustředit na všechny cílové skupiny, tedy žáky, učitelé i rodiče. Zásadními položkami jsou ve všech cílových skupinách stručná charakteristika programu, jeho realizátor, termín konání aktivity a osoby za program zodpovědné. Preventivní aktivity mohou mít různé formy např. blok primární prevence, interaktivní seminář, beseda, komponovaný pořad, pobytová akce, situační intervence, individuální konzultace, skupinová práce, vzdělávací kurz, vzdělávací seminář, přednáška (Manuál pro tvorbu MPP, 2010).

Poslední evaluace je nezbytnou součástí MPP. Nejedná se pouze o nástroj hodnocení vykonané práce, ale především může (a měla by) sloužit jako jedno ze základních východisek pro plánování primárně preventivních aktivit pro příští rok (Manuál pro tvorbu MPP, 2010).

3. Základní škola praktická

Základní škola praktická je zařízením edukačního systému pro žáky s lehkým mentálním postižením. Jedná se o nástupnickou organizaci pro transformovanou zvláštní školu. Základní škola praktická se svou strukturou a učebním plánem výrazně neodlišovala od běžné základní školy (Valenta, 2014). Podle novely školského zákona (Vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných č.27/2016 Sb.) a jeho priority Společné vzdělávání se již od 1. 9. 2016 název ZŠ praktická nepoužívá a známe tak jen pouze ZŠ „běžné“ či speciální. Ovšem ještě do 31. 8. 2020 se všichni žáci bývalých ZŠ praktických ještě vzdělávají podle RVP – LMP (MŠMT, 2016).

3.1 Žáci s lehkým mentálním postižením

Podle MŠMT (2016) je žák s lehkým mentálním postižením tzv. žákem se speciálními vzdělávacími potřebami. Základní vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením se realizuje v základní škole nebo základní škole samostatně zřízené pro žáky s postižením a je spojeno s povinností školní docházky po dobu devíti školních let (Valenta, 2014). Žáci jsou schopni osvojit základní vědomosti, dovednosti, návyky a společenská pravidla, která jim umožní se téměř plně integrovat v dospělém věku do společnosti (Zezulková, 2013).

Valenta (2007) tvrdí, že pro žáky s lehkým mentálním postižením by mělo do značné míry platit, že jsou za příčných podmínek, a to zejména prostorových a materiálních, psychosociálních, personálních a organizačních, schopni uspět ve výchovně-vzdělávacím procesu probíhajícím na základní škole běžné či praktické. Zde jsou vzdělávací programy postaveny tak, aby bylo plnění výukových cílů více méně kombinováno s dosahováním cílů výchovných (Valenta, 2007).

3.1.1 Psychický a sociální vývoj

Dle Bazalkové (2014) u lehkého mentálního postižení sehraje velkou roli dědičnost a deprivace. Děti s lehkým mentálním postižením jsou dvakrát znevýhodněné, jednak zpravidla zdědí nedostatečné vlohy včetně hodnoty IQ, které se mnohdy vyskytují v kombinaci s nepodněným prostředím (Bazalová, 2014).

Podle Zezulkové (2013) je v období primárního vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením nebezpečný opožděný vývoj řeči a také pocit méněcennosti, který si dítě začíná uvědomovat v důsledku nízkého hodnocení dospělými v okolí, a který může

vyústit v neurotické projevy, poruchy chování apod. V důsledku organicky podmíněné menší pohyblivosti korových procesů se projevuje u žáků celkově pomalejší *vnímání*, které je zjednodušené a nediferenciované, zatížené poruchami koordinace a krátkodobou pozorností (obtěžně si vybírají z větší nabídky objektů) (Zezulková, 2013). *Představivost* se podle Zezulkové (2013) vyznačuje omezeností, útržkovitostí a nejasnými souvislostmi. Mechanická *paměť* převažuje nad logickým zapamatováním a všechny její fáze (zapamatování, uchování i vybavení) jsou narušeny (Zezulková, 2013). *Myšlení* je stereotypní, nedůsledné, má slabou řídicí funkci, je ulpívavé a v souvislosti s deficitem v oblasti paměti se projevuje malá schopnost využití vědomostí v praxi (Zezulková, 2013). *Emocionální oblast* se dle Zezulkové (2013) projevuje zejména nediferencovaností citů, egocentrismem, neadekvátními projevy citů apod., z hlediska volných projevů je patrná zvýšená sugestibilita, citová a volní labilita, impulzivnost, agresivita, ale i úzkostnost a pasivita. Charakteristické jsou *poruchy vůle*, nerozhodnost, nedostatek vůle, neschopnost zahájit činnost apod. (Zezulková, 2013).

V sociokulturním kontextu, kde se klade malý důraz na teoretické znalosti, nemusí lehký stupeň mentálního postižení působit žádné vážnější problémy (Zezulková, 2013). Švarcová (2016) tvrdí, že důsledky postižení se projeví, pokud je jedinec značně emočně a sociálně nezralý, např. obtížně se přizpůsobuje kulturním tradicím, normám a očekáváním, není schopen vyrovnat se s požadavky manželství nebo výchovy dětí, nedokáže samostatně řešit problémy plynoucí ze samostatného života, jako je získání a udržení si odpovídajícího zaměstnání či jiného finančního zabezpečení, zajištění úrovně bydlení, zdravotní péče apod.

4. Praktická část

V teoretické části byla popsána problematika spojená s prevencí rizikového chování na ZŠ praktických.

Na teoretickou část navazuje část praktická. V té nejdříve popisují cíl bakalářské práce, metodologii, techniku sběru dat a výzkumný soubor. Dále bylo vyhodnoceno pozorování a rozhovory a výsledky byly použity při tvorbě mého Minimálního preventivního programu. V diskuzi popisují již mnou vytvořený MPP.

4.1 Cíl práce

Vytvořit Minimální preventivní program pro ZŠ Horšovský Týn. MPP bude vytvořen na nadcházející školní rok, tedy školní rok 2017/2018. Pro naplnění cíle je zapotřebí provést analýzu vnitřního a vnějšího prostředí školy a výchozí situace školy. Vytvořený MPP bude nabídnut ZŠ, pro kterou byl vytvořen a ta ho může v následujícím školním roce realizovat.

4.2 Metodologie

Podle Manuálu pro tvorbu MPP je vzhledem k cíli mé práce nutné provést analýzu vnitřního a vnějšího prostředí školy a výchozí situace na škole.

Pro získání potřebných informací k vytvoření MPP jsem zvolila kvalitativní výzkum. Hlavním znakem kvalitativního přístupu je způsob analýzy dat, který se skládá ze získaných dat, terénních poznámek a výpovědí respondentů (Švaříček, Šed'ová, 2007). Výzkumník během kvalitativního výzkumu vybírá na základě svých úvah místa pozorování nebo jedince, které dále sleduje v různých časových okamžicích (Hendl, 2016). Analýza dat a jejich sběr probíhají současně – výzkumník sbírá data, provede jejich analýzu a podle výsledků se rozhodne, která data potřebuje, a poté znovu pokračuje se sběrem dat a jejich analýzou (Hendl, 2016).

4.3 Technika sběru dat

Analýza prostředí a výchozí situace na škole proběhla za pomoci dvou kvalitativních metod, a tou byly pozorování a rozhovory. Tyto metody jsem zvolila hlavně proto, že prostřednictvím pozorování je možné získat evidenci o tom, co se v dané situaci reálně odehrává a prostřednictvím rozhovoru především o tom, jak je toto dění svými aktéry prožíváno a hodnoceno (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Pozorování

Pozorování by mělo zachytit co největší spektrum situací v dané skupině. Já jsem zvolila otevřené nezúčastněné pozorování, které by mělo minimalizovat výběr role a efekt morčete (Hendl, 2016).

Moje pozorování probíhalo jeden týden v měsíci březnu, během mé praxe na ZŠ Horšovský Týn. Jelikož je moje práce zaměřená na celou ZŠ, absolvovala jsem praxi jak na 1.stupni, tak i na 2.stupni, kde je výskyt rizikového chování mnohem vyšší. Pro získání důležitých informací jsem si vytvořila tabulky, do kterých jsem si zapisovala výskyt rizikového chování, během jednotlivých úseků školního dne.

Pozorování probíhalo v jednotlivých částech školního dne a to:

- přesun do školy
- výuka
- přestávka
- odchod ze školy.

Jezdila jsem do školy dříve, abych si mohla projít okolí školy a pozorovat žáky z vybrané třídy při přesunu do škol. Během výuky jsem seděla stranou a sledovala průběh vyučovací hodiny. Přestávky jsem trávila společně s žáky ve třídě nebo s dozorem na chodbě. Po skončení výuky jsem odcházela s třídou, ve které jsem daný den byla, a proto jsem žáky mohla pozorovat i po škole.

Rozhovory

Pro získání pohledu učitelů na samotný problém: prevence rizikového chování na ZŠ v Horšovském Týně jsem zvolila metodu rozhovorů. Použila jsem polostrukturované rozhovory, podle Hendla (2016) tzv. rozhovory prostřednictvím návodu. Otázky v polostrukturovaném rozhovoru nejsou jednoznačně ohraničeny, a proto dovolují respondentům se rozsáhleji vyjádřit.

Připravené rozhovory (Příloha č.1) obsahovaly 5 otázek + postřehy navíc (konkrétně u rozhovoru s metodičkou prevence bylo 6 otázek). Rozhovory probíhaly jednotlivě buď o přestávkách nebo po vyučování. Na začátku rozhovoru jsem se dotazovanému představila, objasnila téma a cíl mé práce a slíbila, že všechny získané informace použiji pouze a jen do své bakalářské práce.

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor pro pozorování tvořilo 8 žáků z 8.třídy. Záměrně jsem zvolila 8.třídou a to proto, že rizikové chování se častěji vyskytuje na 2.stupni ZŠ a v rámci mé praxe jsem byla v této třídě nejčastěji.

Cílový soubor pro rozhovory tvořil metodik prevence a 6 učitelů 2.stupně ZŠ, a to z toho důvodu, že během pozorování bylo zjištěno velmi malé procento rizikového chování u žáků 1.stupně, proto jsou starší ročníky primárním cílem prevence. Všichni respondenti byli velmi ochotní a sdílní.

4.5 Výsledky výzkumného šetření

V první části popíši výsledky pozorování, které probíhalo během mé praxe na ZŠ Horšovský Týn. V části druhé porovnam a vyhodnotím odpovědi z rozhovorů s učiteli a metodikem prevence. Na základě celkového zhodnocení výzkumu a prostudované odborné literatury jsem vytvořila svůj návrh Minimálního preventivního programu pro ZŠ Horšovský Týn.

4.5.1 Pozorování chování žáků

Moje pozorování probíhalo jeden týden a soustředilo se na jednotlivé úseky školního dne, ve kterých jsem pozorovala 8 vybraných žáků z 8.třídy ZŠ. Největší rozdíl v chování jsem celkově vnímala v tom, zda jsou žáci sami nebo v partě více lidí. Z mého pozorování vyplynulo, že pokud nemají žáci pro koho dělat legraci, před kým se předvádět či z koho si dělat legraci, tak jsou vcelku klidní a žádné velké problémy nejsou patrné.

Tabulka č. 1 Pozorování žáků při přesunu do školy

	1.žák	2.žák	3.žák	4.žák	5.žák	6.žák	7.žák	8.žák
Kouření	5x	4x	5x	4x	5x	4x	5x	
Nevyužití přechodů	1x	3x		2x		3x		1x
Vulgární vyjadřování	3x	2x			4x		2x	2x
Fyzická agrese		1x						
Pozdní příchod	2x		1x					

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Během přesunu do školy jsem u vybraného souboru žáků zaznamenala, že téměř všichni každé ráno kouří. Většinou kouří ve skupinkách hned na zastávce, kde si hlasitě povídají a používají během hovoru vulgární výrazy. Škola je umístěna vedle hlavní silnice, proto je zde několik přechodů, které ovšem pozorovaní žáci nevyužívají. Pozdní příchod byl za celý týden zaznamenán 3x. Pozitivním zjištěním bylo, že fyzická agrese se vyskytla pouze jednou.

Tabulka. č. 2 Pozorování žáků při výuce

	1.žák	2.žák	3.žák	4.žák	5.žák	6.žák	7.žák	8.žák
Vulgární vyjadřování	2x	3x	1x				1x	
Fyzická agrese		1x						
Nespolupráce		1x						
Vyrušování	4x	5x	2x	1x		2x	3x	

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Výuka v 8.třídě se lišila hlavně tím, zda ve třídách byli všichni žáci, či zda byly některé hodiny rozděleny podle pohlaví. Během společných hodin vyrušovali hlavně chlapci. Často vykřikovali a občas použili i vulgární slova. Myslela jsem si, že hodně záleží na přístupu učitele, ale vyrušování bylo přítomno u všech učitelů. Měnilo se jen reagování učitelů na nevhodné chování. Někteří, většinou mladí učitelé, jako by nevhodné chování lehce přehlíželi a maximálně žáky jednoduše upozornili, že jejich chování je nevhodné. Žáci se většinou po malé chvíli uklidnili sami. Tento přístup dle mého názoru fungoval lépe než reakce starších učitelů, kteří ihned začali žáky okřikovat a vyhrožovat poznámkou. Možná je to také dáno tím, že žáci v pubertálním věku mají blíže k mladším učitelům. Hodiny praktických činností byly volnější. Dívky si během práce mohou povídat a díky pohodové atmosféře se více uvolní a dávají tak prostor učitelce, aby se k nim dostala blíže a mohly tak řešit, co je trápí apod. Bez přítomnosti kluků a při práci se dívky jeví téměř bezproblémově. Praktická výchova nabízí dle mého názoru možnost výchovného působení, a to hlavně v oblasti osobnostního rozvoje. Během pozorovacího týdne se objevila i nespolupráce ze strany žáků a agresivní chování vůči druhému spolužákovi.

Tabulka č. 3 Pozorování žáků o přestávkách

	1.žák	2.žák	3.žák	4.žák	5.žák	6.žák	7.žák	8.žák
Vulgární vyjadřování	4x	4x	2x	1x	3x	1x	1x	1x
Fyzická agrese	5x	1x			1x		1x	
Hlasitý křik	5x	4x	1x		1x	2x	2x	
Vandalismus (ničení školního majetku)	2x		1x					

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Přestávky ve třídách jsou na celém 2.stupni hlučné a plně zcela nevhodného chování. Žáci na sebe řvou a často používají vulgární slova. Dochází i k fyzické agresi, kdy po sobě žáci hází křídly, podkopávají si nohy (dokonce i chlapci dívkám) apod. Někteří žáci úmyslně bouchají pěstí do tabule a školních lavic. Na chodbě je každou přestávku dozor, ale dle mého názoru na ně příliš neplatí. Ale na druhou stranu, kdyby tam vůbec nebyla, žáci by běhali po celé škole a jejich chování by se úplně vymklo kontrole. Pokud slyší dozor křik z určité třídy, jde dovnitř a slovně upozorní žáky na to, že by se měli uklidnit. To, že se žáci o přestávkách nudí a neumí si najít vhodnou činnost, ovlivňuje určitě i to, že žáci na začátku první vyučovací hodiny odevzdávají své mobilní telefony do krabičky a dostanou je až na konci školního dne. Toto opatření je zavedeno hlavně proto, že dívky se na půdě školy často fotily a umísťovaly své fotky na sociální síť. Překvapilo mě, že žáci proti tomuto opatření neprotestují, zřejmě si už zvykli a mobilní telefon jim tolik nechybí. Žáci 2.stupně mají možnost si jít 2x týdně zahrát v tělocvičně o velké přestávce vybíjenou, ale tuto možnost využívá jen 70% všech žáků, ale i to j dle mého názoru vysokou účast, vzhledem k celkovým zájmům žáků v pubertálním věku. Žáci se mohou prostřednictvím hry vybít a trochu se i unavit.

Tabulka č. 4 Pozorování žáků při odchodu ze školy

	1.žák	2.žák	3.žák	4.žák	5.žák	6.žák	7.žák	8.žák
Kouření	5x	4x	4x	4x	5x	3x	5x	
Nevyužití přechodů		3x		2x	1x	2x		1x
Vulgární vyjadřování	2x	1x	2x		4x		2x	2x
Fyzická agrese		1x						

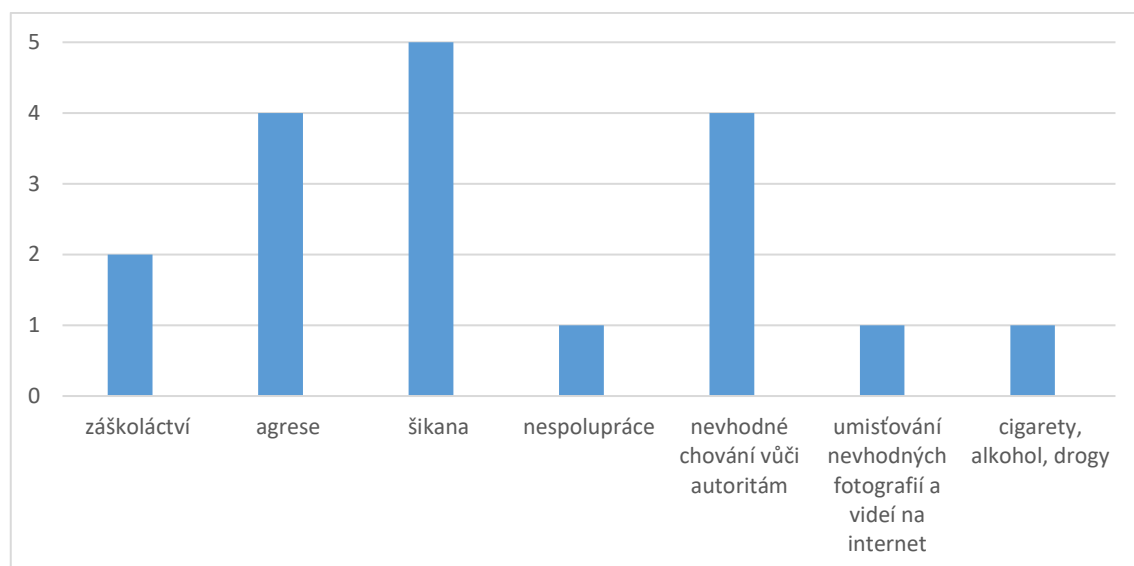
(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Odchod ze školy po vyučování se podobá příchodu do školy. Opět si téměř všichni pozorovaní zapálí cigaretu. Žáci se během odchodu rozdělí na menší skupinky a každá jde jiným směrem, někteří jdou do města, další do obchodu nebo do parku. Téměř nikdo neodchází přímo na zastávku. Dle mého je zde jeden z největších prostorů pro vznik různých forem rizikového chování. Tito žáci většinou nemají žádné koníčky a může se zdát, že neví téměř o nic zájem, proto se jen tak poflakují a žijí přítomností.

4.5.2 Porovnání a vyhodnocení rozhovorů

Rozhovorů bylo provedeno celkem 7, z toho 6 s učiteli 2. stupně a 1 s metodikem prevence, který je současně i výchovným poradcem.

Graf 1 Jaké formy rizikového chování se na Vaší škole vyskytují nejčastěji?

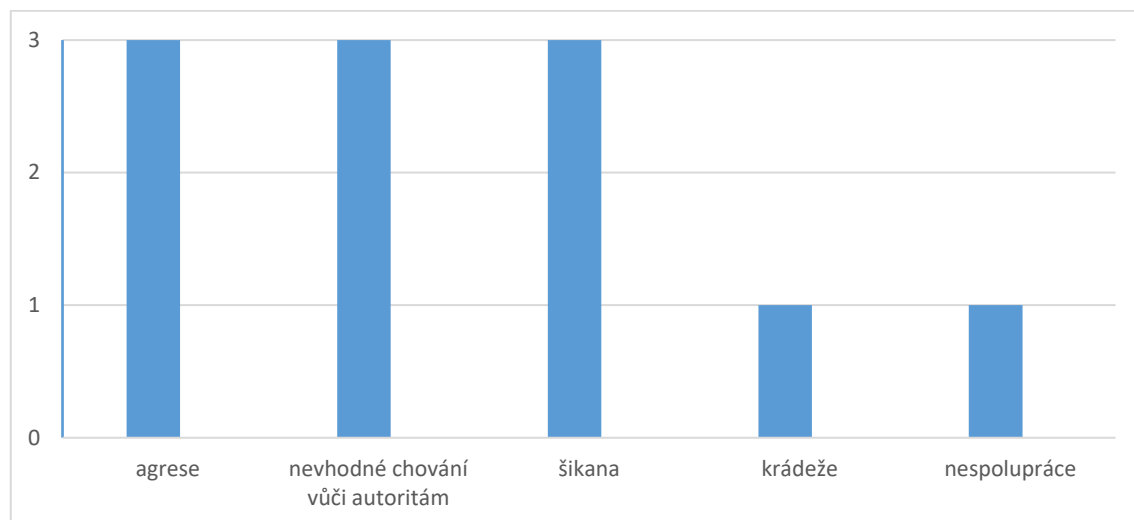

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Otázka č. 1 zjišťovala, jaké nejčastější formy rizikového chování se vyskytují na jejich škole. Nejčastější odpověď byla šikana, ať už psychická či fyzická. Dle názoru metodičky prevence se nejedná o žádnou promyšlenou šikanu, která má určitý konstruktivní rámec, ta je typická spíše u dětí na běžných ZŠ. Zde je šikana myšlena spíše nadneseně jako agrese vůči jiným žákům školy, ale ne jako typická šikana. Jako další časté projevy rizikového chování byly označeny agresivita, nevhodné chování vůči autoritám a záškoláctví. Další odpovědi byly umístování nevhodných fotografií a videí na internetu; cigarety, alkohol, drogy a nespolupráce s kýmkoli, ať už učiteli či rodiči. Překvapilo mě, že pouze metodik prevence zmínil cigarety, alkohol a drogy. Je možné,

že jsou si vědomi, že kouří téměř každý žák 2. stupně a už tento problém nevnímají jako důležitý.

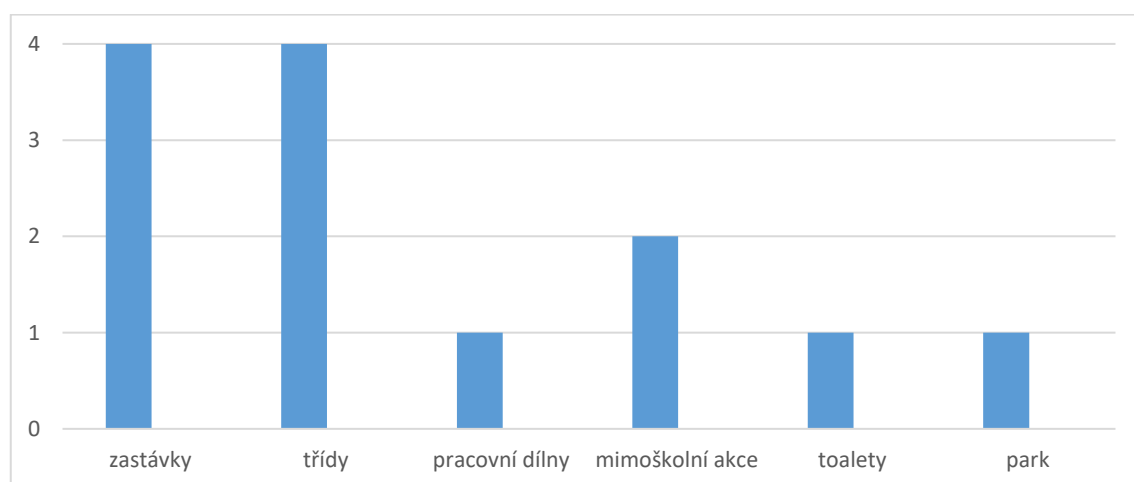
Graf 2 Jaké formy rizikového chování na Vaší škole považujete za nejnebezpečnější?

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Otázka č. 2 měla za úkol zjistit, jaké formy rizikového chování na Vaší škole považují učitelé za nejnebezpečnější. Z grafu lze vyčíst, že nejčastější odpovědi byla agrese, nevhodné chování vůči autoritám a šikana. Mezi další odpovědi patřily krádeže a nespolupráce s kýmkoli, ať už učiteli či rodiči.

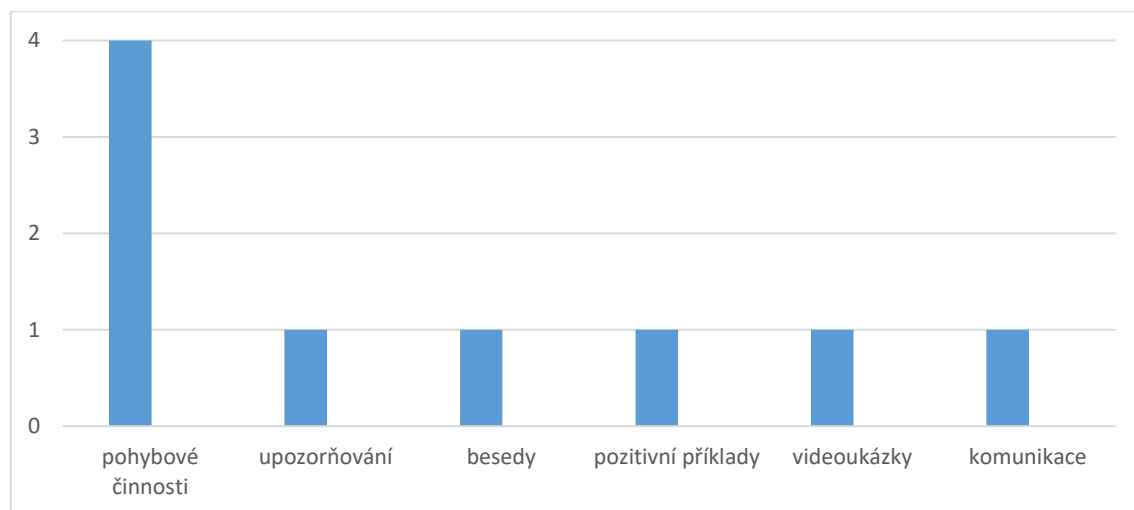
Graf 3 Jaká jsou riziková místa pro vznik nebezpečných situací ve škole či v jejím okolí?

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Otázka č. 3 zjišťovala, jaká jsou riziková místa pro vznik nebezpečných situací ve škole či v jejím okolí. Celkově se všichni učitelé i metodik prevence shodli na tom, že nebezpečná jsou téměř všechna místa, kde jsou žáci sami bez dozoru. Jako nejrizikovější zvolili zastávky a samotné třídy. Nebezpečné se jeví i mimoškolní akce, pracovní dílny, toalety či park.

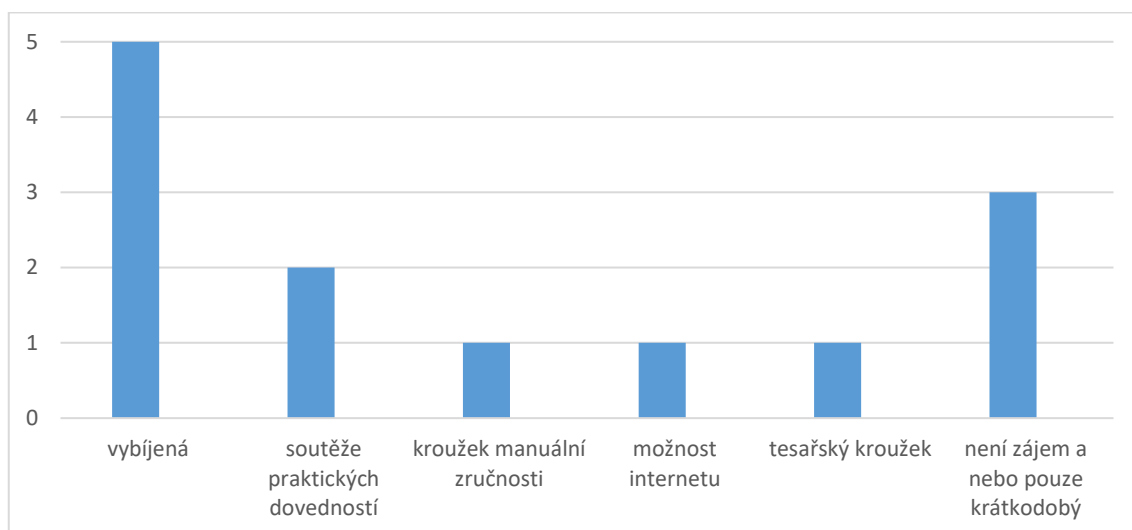
Graf 4 Jaké aktivity školy považujete za nejúčinnější formy prevence rizikového chování?

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Otázka č. 4 sloužila k zmapování aktivit, které sami učitelé považují jako účinnou formu prevence rizikového chování. Jednoznačně byla nejčastější odpovědí pohybové aktivity, hlavně vybíjená, která je žákům nabízena o velkých přestávkách a sportovní soutěže, jichž se škola účastní. V dalších odpovědích bylo upozorňování, besedy, pozitivní příklady, videoukázky a komunikace. Dle názoru metodika prevence ale obyčejné besedy, zvláště ty bez praktické ukázky a samotného vyzkoušení, žákům téměř nic nedají a hned jak se vrátí domů, zapomenou na to, co vlastně probírali.

Graf 5 Jaké nabízí Vaše škola volnočasové aktivity? Myslíte si, že jsou dostačující? (pokud je tedy vůbec využívají)

(vlastní výzkum v ZŠ Horšovský Týn)

Otázka č. 5 řešila volnočasové aktivity, které škola nabízí. Většina dotazovaných učitelů se shodla, že by nabídka aktivit mohla být širší, ale na druhou stranu prý žáci nemají zájem, nebo pouze krátkodobý. Velkou roli zde také hraje dojíždění žáků a problém v autobusovém spojení. Jako úspěšnou volnočasovou aktivitu považují vybíjenou o velké přestávce. Dále mají žáci dobrovolné hodiny, kde si zlepšují své praktické dovednosti, které mohou zúročit na soutěžích. Po vyučování mohou žáci do učebny informatiky na internet, ovšem ne na sociální sítě, což kontroluje dozor, proto tato možnost není pro žáky příliš atraktivní. Škola také nabízí tesařský kroužek, který je sice v budově Odborné školy, ta sice není budově ZŠ příliš vzdálená, ale žáci přesto tento kroužek nenavštěvují.

Dále jsem se tázala metodika prevence – Jak často žáci využívají schránku důvěry?

Metodik odpověděl, že schránku žáci téměř nevyužívají. Za celou dobu její existence byla využita párkrát a vždy šlo jen o malé problémy, např. neshodu s učitelem, které se vyřešily ústní formou.

+ pro všechny otázka – Postřehy navíc, týkající se rizikového chování

Na odpověděli pouze 2 učitelé a metodik prevence. Jeden z učitelů zmínil, že jednorázové preventivní programy týkající se rizikového chování jsou pro jejich žáky nedostačující. Podle něho je důležitá pravidelnost a dlouhodobost. Druhý učitel tvrdí, že

rodiče nedostatečně reagují na informace o jejich dětech, které jim podávají učitelé. Metodik prevence zmínil, že formy rizikového chování se mění dle období a trendů (jednou frčí marihuana, podruhé zase alkohol). Co se týče problému záškoláctví, ne vždy jde o to, že děti nechtějí do školy, ale častěji má zde vliv rodina. Buď rodiče chtějí pomáhat doma s prací, nebo nemají peníze na autobus.

5. Výsledky

Minimální preventivní program jsem vytvořila na základě studie odborné literatury a dále dle analýzy prostředí a rizik vzniku společensky nežádoucích jevů na ZŠ Horšovský Týn.

Při vypracování MPP jsem vycházela z Manuálu pro tvorbu MPP. Informace k jednotlivým položkám manuálu jsem získala z vlastního výzkumu (pozorování, rozhovory); z odborné literatury, která zahrnuje především metodická doporučení a metodické pokyny v oblasti primární prevence rizikového chování schválení vedením MŠMT: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních a Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže; dále z MPP z předchozího roku a z Výroční zprávy z předchozího roku.

V úvodu MPP jsem popsala současný stav problematiky primární prevence rizikového chování a to ve 2 rovinách: a) stav školy z hlediska patologických jevů, zaměření školy a za b) stav dětí ve vztahu k rizikovému chování.

Stav školy z hlediska patologických jevů shrnuje cílovou skupinu žáků dané školy, popis města, ve kterém se škola nachází a cíle výchovně vzdělávací činnosti školy. Obsahuje také důležité informace: počet žáků, zřizovatel školy, ředitel školy, školní metodik prevence, počet pedagogických pracovníků.

Stav dětí ve vztahu k rizikovému chování uvádí průměrný počet žáků v jednotlivých třídách a výhody, které z nízkého počtu žáků vycházejí. Jedná se hlavně o možnost vytvářet silnější pozitivní vazby mezi žáky navzájem a mezi žáky a učiteli, větší prostor pro individuální práci s žáky a dobrý předpoklad pro snazší odhalení rizikového chování. Dále tato rovina informuje o rizikovém chování, které se ve škole objevují nejčastěji: agrese, nevhodné chování vůči autoritám, projevy šikany, kouření, konzumace alkoholu, vulgarita, neschopnost/nechuť využívat volnočasové aktivity nebo nevhodné využívání volného času. A na závěr jsou zde uvedena riziková místa, na kterých dochází k patologickým jevům: autobusové zastávky, parky, třídy o přestávkách, toalety či v pracovní dílny.

V další kapitole MPP je popsána cílová skupina, které je MPP určen. Všeobecně se jedná o všechny žáky 1. – 9. ročníku s ohledem na jejich speciální vzdělávací potřeby.

MPP je ale určen také pro pedagogy a rodiče, kteří ho společně s dalšími organizacemi naplňují. Navíc je zde uvedena hlavní činnost metodika prevence, který poskytuje rady a pomoc v oblasti sociálně patologických jevů všem pedagogickým i nepedagogickým zaměstnancům školy a také rodičům žáků.

V dalším bodě MPP už se zabývám jednotlivými cíli celkového MPP. V úvodu kapitoly ještě zdůrazňuji, že naše škola neprovádí pouze primární prevenci sociálně patologických jevů, ale snaží se snížit intenzitu projevů patologických jevů v chování na únosnou míru a učíme žáky slušně žít a pracovat a učíme je rozlišovat, co je špatné a co ještě patří do normálního chování. Pak už jsou zde uvedeny průběžné cíle, které jsou všeobecné a rozdělila jsem je do 2 skupin, a to za 1. osobnostní a sociální vývoj žáků, jehož cíle by se měly naplňovat během výchovných předmětů a za 2. školní vývoj, jehož cíle by se měly naplňovat ve všech vyučovacích předmětech. Další jsou dlouhodobé cíle, které by měly být podrobněji definovány v preventivní strategii školy. Jde především o cíle, které mají za úkol změnit pohled veřejnost a samotných žáků na školu, zapojení celého pedagogického sboru do systému prevence a zlepšení komunikace s rodiči. Krátkodobé cíle jsou zásadní součástí dokumentu MPP. Měly by obsahovat konkrétnější body, jímž se chce škola v následujícím školním roce věnovat. Moje cíle se soustředí hlavně na rodiče žáků, které bych chtěla více zapojit do školních aktivit a tím je vést k otevřené komunikaci. Dalšími cíli jsou znovuzapojení funkce schránky důvěry na škole, vedení žáků k přijatelnému chování a efektivnímu trávení volného času, novinkou by také mělo být supervizní setkání mezi učiteli.

Následuje navrhnout způsob realizace, metody a formy jakými budou dílčí aktivity řešeny. Já v MPP nabízím pravidelná skupinová i individuální setkání učitelů s metodikem prevence, sociální hry v rámci třídnických hodin, rozšíření možnosti sportovních aktivit, pokračování v dlouhodobých projektech, představení vybraných sociálních služeb či sportovních a volnočasových klubů a besedy.

Hlavní úkolem MPP by mělo být vytvoření souboru aktivit pro jednotlivé sílové skupiny. Já jsem si nejdříve určila 2 cílové skupiny: 1. stupeň a 2. stupeň. Jednotlivé aktivity jsem vybírala z ohledem na jejich potřebnost, vzhledem k výskytu určitých forem rizikového chování a potřebám žáků. Spousta aktivit je již na škole zavedena delší dobu, jako jsou např. dobrovolné charitativní prodejní akce, účast na Juniorfestu, Abilympiáda, prodejní výstavy či besedy s Policií ČR a Úřadem práce. Tyto akce jsem

v MPP ponechala a soustředila se více na nové možnosti, které nám dává blízké okolí školy. Navrhla jsem do programu větší spolupráci s neziskovým sektorem, jež poskytuje sociální služby a spolupráci se sportovními či volnočasovými kluby, které se nacházejí přímo ve městě. Diakonie ČCE Západ nabízí pro děti a mládež tyto sociální služby: nízkoprahový klub Fontána, jehož posláním je doprovázet a podporovat děti a mládež v dané lokalitě při řešení obtížných i každodenních situací a zvýšit tak jejich šance uspět v dalším životě. Další službou je Plus pro lidi v krizové situaci, která poskytuje krizovou pomoc dětem od 6 let, dospívajícím, dospělým, párům či rodinám. Hlavní náplní Člověka v tísní na Horšovskotýnsku je poskytování terénní sociální práce formou poradenské a asistenční služby pro osoby, které nemají dostatek informací a dovedností řešit svoji nepříznivou sociální situaci vlastními silami. Proto by po domluvě s vedoucí pracovníci určitě bylo možné udělat pro školu např. besedu na určité aktuální téma. Město Horšovský Týn nabízí svým občanům spoustu sportovních a volnočasových aktivit. Důležitým bodem v primární prevenci rizikového chování je smysluplné trávení volného času, proto bych chtěla dětem zprostředkovat informace od místního fotbalového klubu, vodáků a pionýrské skupiny. Další akce budou zařazovány podle aktuálních nabídek MKZ a dalších organizací. Vyučující zařazují exkurze podle potřeby a možností ve svých vyučovacích předmětech.

Poslední bodem v mém MPP je informační tabulka, která obsahuje kontakty na odborníky a další organizace, s kterými škola spolupracuje. Je zde uveden kontakt na krajského a okresního metodika prevence, obvodní oddělení policie Horšovský Týn, OSPOD Domažlice, SVP, HZS ÚO Domažlice a neziskové organizace: nízkoprahový klub Fontána, Plus pro lidi v krizové situaci, Člověk v tísní a Stop PPP.

6. Minimální preventivní program

Minimální preventivní program

Pro školní rok 2017/2018

Základní škola Horšovský Týn

Škola vytváří tento program jako základní nástroj prevence. Jde komplexní systémový prvek v realizaci preventivních aktivit. Program je nejméně jednou ročně vyhodnocován, sleduje se účinnost, průběh a efektivita jednotlivých aktivit. Pro školu je závazný a podléhá kontrole České školní inspekce.

Popis současného stavu problematiky

a) Stav školy z hlediska patologických jevů, zaměření školy

ZŠ Horšovský Týn vzdělává žáky s lehkým mentálním postižením či žáky sociálně znevýhodněné. Dle novely školského zákona se od nového školního roku 2016/2017 změnil název a opustilo se od označení ZŠ praktická. Horšovský Týn je klidné historické město a žije v něm kolem 2 000 obyvatel. Co se týče rizikového chování i zde se vyskytují různé formy rizikového chování mezi mladou populací. Je zde větší tolerance ke kouření a požívání alkoholických nápojů. Pozitivní stránkou školy je nižší počet žáků a z toho vyplývající fakt, že se navzájem všichni dobře znají. Výchovně vzdělávací práce školy je zaměřena na rozvoj osobnosti žáků s lehkým mentálním postižením, na poskytování vědomostí, dovedností a návyků, potřebných k uplatnění žáků v praktickém životě. Žáci jsou od 1. 9. 2016 vzděláváni podle individuálních vzdělávacích plánů.

Počty žáků: 92 (rozdělených do devíti ročníků, některé ročníky mají 2 skupiny – A, B)

Zřizovatelem školy je Plzeňský kraj.

Ředitelem školy je Mgr. Jana Tomášková.

Metodikem prevence a výchovnou poradkyní je Mgr. Jaroslava Kubecová.

Ve škole je zaměstnáno 15 pedagogických pracovníků.

Do školy dojíždějí žáci z přilehlých obcí (Blížejev, Meclov, Poběžovice, Hostouň, Staňkov).

b) Stav dětí ve vztahu k rizikovému chování

Průměrný počet žáků ve třídách je devět. Výhodou nižšího počtu žáků je možnost vytvářet silnější pozitivní vazby mezi žáky navzájem a mezi žáky a učiteli. Další výhodou je větší prostor pro individuální práci s žáky. Menší počet žáků je také dobrým předpokladem pro snazší odhalení rizikového chování.

Ve škole je několik dětí pocházejících z méně podnětného rodinného prostředí, a čtyři žáci z DD, který se nachází asi 2 kilometry od ZŠ. Z rizikového chování se v naší škole nejvíce vyskytuje agrese, nevhodné chování vůči autoritám, projevy šikany, kouření, konzumace alkoholu, vulgarita, neschopnost/nechuť využívat volnočasové aktivity nebo nevhodné využívání volného času.

K projevům rizikového chování dochází nejčastěji na místech, která jsou bez dohledu učitelů. Hlavně na autobusových zastávkách, v parcích, třídách o přestávkách, na toaletách či v pracovních dílnách.

Vymezení cílové skupiny

Jednotlivé aktivity primární prevence jsou zaměřeny na všechny žáky 1. - 9. ročníku naší školy, se zvláštním přihlédnutím k žákům s nižší inteligencí, kteří jsou často ze sociálně slabšího či málo podnětného rodinného prostředí, k žákům s nedostatečným prospěchem a s některými typy specifických vývojových poruch chování.

Vzhledem k vyššímu výskytu sociálně patologických jevů na naší škole, se snažíme mimo primární prevenci, i o sekundární prevenci, tedy snížit intenzitu projevů rizikového chování na únosnou míru a učíme žáky slušně žít a pracovat, dále je učíme rozlišovat, co je špatné a co ještě patří do normálního chování

Metodik prevence poskytuje rady a pomoc v oblasti sociálně patologických jevů všem pedagogickým i nepedagogickým zaměstnancům školy a také rodičům žáků.

Cíle programu

V naší škole jsou žáci s nižší inteligencí a většinou ze sociálně slabších rodin. V naší škole tímto neprovádíme pouze primární prevenci sociálně patologických jevů, ale snažíme se snížit intenzitu projevů patologických jevů v chování na únosnou míru a učíme žáky slušně žít a pracovat a učíme je rozlišovat, co je špatné a co ještě patří do normálního chování. Zaměřujeme se na tyto oblasti:

K **průběžným** cílům primární prevence patří:

1. *Osobnostní a sociální vývoj žáků (výchovné předměty)*

- využívání osvojených dovedností a postojů v životě, ve školním i mimoškolním prostředí,
- osvojování postojů, dovedností a znalostí sociálního růstu, které podporují školní a kariérovou úspěšnost,
- učit se pochopit nejen sebe, ale i ostatní spolužáky,
- pochopit povinnost, stát se přínosným členem společnosti,
- usměrňovat žáky s výraznějšími projevy sociálně patologických jevů v chování, pomáhat jim najít jiný životní cíl, popř. jim doporučit odborná pracoviště,
- systematické působení na žáky a jejich výchova ke zdravému životnímu stylu,
- vedení žáků ke smysluplnému využívání volného času,
- odstraňování nevhodného chování mezi žáky,
- výchova dětí proti intoleranci, rasismu a xenofobii,
- pomoc dětem a rodičům, kteří musejí řešit problémy související se sociálně patologickými jevy.

2. *Školní vývoj (všechny vyučovací předměty)*

- naučit žáky učit se efektivně,
- naučit žáky pracovat,
- naučit žáky spolu žít (rozvoj školního kolektivu),
- naučit žáky vážit si svého zdraví, učit sociálním komunikacím a dovednostem,
- učit žáky chápat vztah mezi školní prací a životem doma a ve společnosti,
- rozvíjet profesní zájmy, návyky a dovednosti.

Dlouhodobé cíle MPP

- změnit povědomí širší veřejnosti o škole,
- otevřenost školy,
- zapojení celého pedagogického sboru do systému prevence,
- změnit postoj žáků ke škole (být hrdý na svou školu),
- změnit klima ve třídách (posilovat pozitivní vazby mezi žáky navzájem a mezi učitelem a žákem),

- snížení procenta dětí s problémovým chováním,
- vedení k toleranci jiných názorů,
- jednotnost v udělování sankcí,
- zlepšit komunikaci s rodiči, zapojení rodičů do aktivit pořádaných školou,
- neformální třídní schůzky.

Krátkodobé cíle MPP

- vést rodiče k otevřené komunikaci zapojením do školních aktivit,
- uspořádání různých školních akcí pro rodiče a veřejnost,
- znovuoobjevení a udržení funkce schránky důvěry,
- snížení agresivního chování mezi žáky,
- změnit nevhodné chování vůči učitelům na přijatelné chování,
- vedení žáků k efektivnímu využívání volného času,
- uvést do praxe supervizní setkání mezi učiteli.

Navržený způsob realizace, metody a formy jakými budou dílčí aktivity řešeny

- pravidelná skupinová setkání učitelů a metodika prevence,
- individuální konzultace všech učitelů s metodikem prevence,
- v rámci třídnických hodin hry na podporu prosociálních vztahů i sebeprosazování (obhajoba vlastního názoru, tolerance názoru druhého),
- skupinová práce ve třídách,
- možnost využití schránky důvěry,
- sportovní aktivity,
- projekty: Srdíčkový den, Dušičková vazba, Juniorfest, Abilympiáda.
- samostatná práce žáků (výtvarné práce, slohové práce na dané téma, referáty),
- besedy s odborníky (policie, neziskové organizace, hasiči).

Seznam aktivit pro první i druhý stupeň ZŠ

První stupeň	
Září	Cvičení v přírodě – stmelování nových kolektivů žáků TU Představení nízkoprahového klubu Fontána
Říjen	Návštěva hasičů Přednáška o zdravé výživě
Listopad	Účast na Juniorfestu v H. Týně
Prosinec	Mikulášské besídky Vánoční výstava – prodejní výstava Vánoční besídky ve třídách
Leden	Den s keramikou (na Praktické škole v Poběžovicích)
Únor	Návštěva divadla (Alfa Plzeň) Představení pionýrské skupiny Stopaři
Březen	Soutěž Malování na chodníku Představení TJ Dynama – nábor malých fotbalistů
Duben	Velikonoční výstava – prodejní výstava Návštěva záchytné stanice psů
Květen	Česká Abilympiáda Praha Turnaj v malé kopané Školní výlet
Červen	Turnaj ve vybíjené Sportovní den Třídní výlet

Druhý stupeň	
Září	<p>Srdíčkový den – prodejní akce pro charitativní účely</p> <p>Beseda o chování během mimořádných situací – Člověk v tísni</p> <p>Představení nízkoprahového klubu Fontána</p>
Říjen	<p>Od vzdělání k zaměstnání Domažlice pořádaná akce ÚP Domažlice</p> <p>Dušičková vazba – prodejní výstava MKS H. Týn</p> <p>Návštěva hasičů</p> <p>Beseda o drogách (okresní protidrogový koordinátor)</p>
Listopad	<p>Den otevřených dveří</p> <p>Účast na akci Od vzdělání k zaměstnání</p> <p>Účast na Juniorfestu v H. Týně</p>
Prosinec	<p>Vánoční výstava – prodejní výstava</p> <p>Srdíčkový den – prodejní akce pro charitativní účely</p> <p>Mikulášské besídky</p> <p>Vánoční besídky ve třídách</p>
Leden	<p>Představení sociální služby Plus pro lidi v krizové situaci</p> <p>Den s keramikou (na Praktické škole v Poběžovicích)</p> <p>Beseda o zdravém stravování (Stop PPP)</p>
Únor	<p>Workshopy s organizací Člověk v tísni</p> <p>Návštěva Techmanie Plzeň</p>
Březen	<p>Úřad práce - volba povolání VP</p> <p>Jeden svět na školách (dokumentární filmy) – Člověk v tísni</p> <p>První pomoc (beseda s praktickými ukázkami)</p>
Duben	<p>Velikonoční výstava – prodejní výstava</p> <p>Beseda na úřadu práce v Domažlicích- vycházející žáci</p> <p>Návštěva divadla</p> <p>Představení jednotlivých oborů SOU</p>

Květen	Česká Abilympiáda Praha Turnaj v malé kopané Srdíčkový den – prodejní akce pro charitativní účely Návštěva záchytné stanice psů Beseda s policií ČR – trestné činy a sankce
Červen	Turnaj ve vybíjené a nohejbale Sportovní den Třídní výlet Vodácký oddíl „Sedmička“ – ukázka + vyzkoušení kajaků Slavnostní vyřazení absolventů

Další akce budou zařazovány podle aktuálních nabídek MKZ a dalších organizací. Vyučující zařazují exkurze podle potřeby a možností ve svých vyučovacích předmětech. Žáci ZŠ se účastní kroužku praktických dovedností.

Spolupráce s odborníky a dalšími organizacemi

Obvodní oddělení policie Horšovský Týn	npor. Mgr. et Mgr. Petr Hejda	974 331 721	do.oop.htyn@pcr.cz
Krajský protidrogový koordinátor, koordinátor prevence kriminality	Ing. Pavlína Kučerová	377 195 087	pavlina.kucerova@plzensky -kraj.cz
Okresní metodik prevence	Bc. Pavlína Kaufnerová	605 050 357	pavlina.kaufnerova@gmail.c om
Koordinátor romských poradců	Michaela Štruncová	377 195 484	michaela.struncova@plzens ky-kraj.cz
OSPOD Domažlice	Bc. Jana Váchalová	379719281	jana.vachalova@ospoddo.cz
Středisko výchovné péče	Mgr. Hana Tulačková	379 492 890	hana.tul@seznam.cz

Domažlice			
Stop PPP, o. s.	Bc. Simona Vrobllová Váchalová	777 267 732	jakomodelka@seznam.cz
HZS Plzeňského kraje – OÚ Domažlice	plk. Ing. Václav Petržík	950 315 020	podatelna@do.hzsplk.cz
Nízkoprahový klub Fontána (Diakonie ČCE – středisko Západní Čechy)	Mgr. Jakub Jansa	734 686 667	fontana.zapad@diakonie.cz
Plus pro lidi v krizové situaci (Diakonie ČCE – středisko Západní Čechy)	Renáta Demetrová, DiS.	605 232 116	plus.domazlice@diakonie.cz
Člověk v tísni	Tereza Králová	777 782 065	tereza.kralova@clovekvtsni .cz

Vypracovala: Václava Ulrychová

Závěr

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Prevence rizikového chování na základních školách praktických. Již v úvodu jsem zdůraznila, že se jedná spíše o prevenci rizikového chování na „dobíhajících“ základních školách praktických. Jelikož se dle novely školského zákona od 1. 9. 2016 termín základní školy praktické ruší a užívá se již pouze označení základní škola. Avšak cílová skupina těchto škol zůstává, a tvoří ji žáci s lehkým mentálním postižením či sociálním znevýhodněním.

Práce byla rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje všechny podstatné informace o rizikovém chování – definici, příčiny, formy. Dále pak informace o prevenci obecně a prevenci právě rizikového chování – zásady efektivní primární prevence, systém školské primární prevence, koordinace primární prevence, náplň práce krajského školského koordinátora prevence, metodika prevence v PPP a školního metodika prevence. Vysvětluje pojem Minimální preventivní program a poslední kapitolu tvoří ZŠ praktická, žáci s LMP a jejich psychický a sociální vývoj.

V praktické části jsem měla za úkol vytvořit MPP pro mnou vybranou ZŠ praktickou. Já jsem si zvolila podle místa bydliště ZŠ Horšovský Týn. Nejdříve jsem provedla jednoduchý výzkum, který se skládal z pozorování a rozhovorů s učiteli a metodikem prevence. Vše jsem stihla během 3 týdenní praxe na škole. Po zhodnocení výsledků jsem začala tvořit svůj program podle Manuálu pro tvorbu MPP, který je volně dostupný na internetových stránkách www.prevence-praha.cz.

Při zpracování MPP jsem se soustředila na rizikové chování, které se ve škole vyskytuje a na potřeby žáků. Zohlednila jsem volnou nabídku aktivit, které nabízí město či jeho okolí. Cílem práce byl samotný dokument MPP na školní rok 2017/2018. Mnou vytvoření MPP se liší od předchozího hlavně využitím služeb okolních neziskových organizací (Diakonie ČCE, Člověk v tísni, Stop PPP) a představení sportovních a volnočasových klubů, které působí ve městě. Mým hlavním cílem bylo nabídnutí dalších možností trávení volného času.

Během spolupráce se ZŠ Horšovský Týn jsme se s paní ředitelkou domluvily na tom, že jim jeden výtisk BP věnuji a mnou vytvoření MPP mohou v nadcházejícím školním roce použít pro potřeby školy.

Psaní mé BP mě bavilo. Etopedická témata celkově mám ráda a přijdou mi velmi zajímavá. I cílová skupina žáků s lehkým mentálním postižením + sociálním znevýhodněním je mi blízká již z předchozích praxí či dobrovolnické činnosti v Domovech mládeže a práci s pěstounskými rodinami. Myslím si, že spoustu získaných teoretických i praktických zkušeností využiji v budoucím zaměstnání či při dalším studiu.

Seznam použité literatury

1. ALMEIDA ZEQUINAO M. et al., 2016. *Association between spectator and other roles in school bullying*. [databáze]. Revista Brasileira de Crescimento e Desenvolvimento Humano. [cit. 2016-03-28]. ISSN:0104-1282.
2. BAZALOVÁ, B., 2014. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-262-0693-4.
3. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-2472781-3.
4. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2010. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál. 800 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
5. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
6. JARKOVSKÁ, L. et al., 2015. *Etnická rozmanitost ve škole*. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-262-0792-4.
7. JIANG, Y. et al., 2017. *Risky behaviors in life: A focus on young people*. [databáze]. Life-oriented behavioral research for urban policy. [cit. 2016-03-28]. ISBN 978-4-431-56472-0.
8. JOCHMAN J. C. et al., 2016. *Do adolescent risk behaviors mediate health and school bullying? Testing the stress process and general strain frameworks*. [databáze]. Social Science Research. [cit. 2016-03-28]. ISSN 0049-089X.
9. KALEJA, M., 2014. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 247 s. ISBN 978-80-7464-544-0.
10. KEARNEY, CH. A. et al., 2014. *Problematic school absenteeism*. [databáze]. Comprehensive evidence based interventions for children and adolescents. [cit. 2016-03-28]. ISBN 978-1-118-86482-1.
11. MA, Z. et al., 2015. *School-Based HIV/AIDS Education Is Associated with Reduced Risky Sexual Behaviors and Better Grades with Gender and Race/Ethnicity Differences*. [databáze]. Health Education Research. [cit. 2016-03-28]. ISSN 0268-1153.

12. MARTÍNEK, Z., 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
13. MŠMT. *Manuál pro tvorbu MPP*. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/minimalni-preventivni-program/prilohy-k-manualu-mpp/manual-pro-tvorbu-mpp/78-manualmpp>
14. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28).
15. MŠMT. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních* (č. j. MŠMT-21149/2016).
16. MIOVSKÝ, M. a kol., 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: TOGGA. Sdružení SCAN. Univerzita Karlova v Praze. 253 s. ISBN 978-80-87258-477.
17. MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018* (MŠMT, 2013)
18. NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
19. NOVOSAD, L., 2006. *Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. Praha. Portál. 176 s. ISBN 80-7367-174-3.
20. PREVENCE-INFO-CZ., 2010. *Základní princip primární prevence*. [online]. Projekt MŠMT v rámci Programů na realizaci aktivit v oblasti prevence rizikového chování. [cit. 2016-12-28]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>
21. PREVENCE-PRAHA-CZ., 2010. *Poslání a činnosti PCPP*. [online]. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/poslani-pcpp>
22. PRŮCHA, J. a kol., 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 396 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
23. RŮŽIČKA, M., 2016. Kam kráčíš, etopedie? *Speciální pedagogika*. 4 (2), 122-130. ISSN 1211-2720.
24. ŠVARCOVÁ, I., 2006. *Mentální retardace*. Praha: Portál. 200 s. ISBN 80-7367-060-7.
25. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

26. TYŠER, J., 2006. *Školní metodik prevence*. Most: Hněvín. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
27. VALENTA, M. et al., 2007. *Psychopedie*. Praha: Parta. 392 s. ISBN 978-80-7320-099-2.
28. VALENTA, M., 2014. *Přehled speciální pedagogiky*. Praha: Portál. 272 s. ISBN 978-80-262-0602-6.
29. VALENTA, M., 2015. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál. 320 s. ISBN 978-80-262-0937-9.
30. VAŠUTOVÁ, M., 2008. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 274 s. ISBN 978-80-7368-525-6.
31. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. [cit. 2016-12-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-73>
32. ZEZULKOVÁ, E., 2013. *Rozvoj komunikační kompetence žáků s lehkým mentálním postižením*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 174 s. ISBN 978-80-7464-395-8.

Seznam grafů

Graf 1	30
Graf 2	31
Graf 3	31
Graf 4	32
Graf 5	33

Seznam příloh

č. 1 – Krizový plán ZŠ Horšovský Týn

č. 2 – Otázky z rozhovorů

Seznam použitých zkratk

KÚ – krajský úřad

MPP – minimální preventivní program

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD – orgán sociálně - právní ochrany dětí

PCPP - Pražské centrum primární prevence

PPP – pedagogicko - psychologická poradna

RVP ZV – LMP – rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

SPC – speciálně pedagogické centrum

ZŠ – základní škola

Krizový plán školy (doplněk školního řádu)

Název školy: **Základní škola a Odborná škola Horšovský Týn**

Adresa: 34601 Horšovský Týn, Nádražní 89

Metodik PP: Mgr. Jaroslava Kubecová

tel.: 379422310, 379422941, 379422003

e-mail: ouaprs@zs-oshtyn.cz

webové stránky: <http://zs-oshtyn.cz>

Užívání omamných a psychotropních látek

Všem osobám v prostorách školy je zakázáno přechovávat, distribuovat a užívat návykové látky – alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé ovlivnit psychiku člověka, jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti a sociální chování. Užívání OPL osobami mladšími 18 let je v ČR považováno za nebezpečné chování. Každý, kdo se ho dopouští, má nárok na pomoc orgánů sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

Hlavní zásady:

1. V případě, že se škola o takovém chování žáka dozví, ohlásí tuto skutečnost zákonnému zástupci žáka.
2. Škola je povinna oznámit OSPOD, že žák užívá návykové látky.
3. Distribuce dle §187 trestního zákona a šíření OPL dle §188 trestního zákona je v ČR zakázána a takové jednání je trestným činem nebo proviněním. Škola je povinna překazit takový čin a oznámit věc PČR.
4. V případě výskytu látky, u níž je podezření, že se jedná o OPL v prostorách školy, bude postup stejný jako v bodě 3.

Škola vytváří podmínky pro:

1. předcházení výskytu případů užívání návykových látek v prostorách školy v době vyučování, včetně školních a mimoškolních činností, jasně stanovila zákaz užívání návykových látek ve škole a jejich nošení do školy,
2. poskytování informací nutných k zajištění ochrany žáků před tímto jevem,
3. působení na žáky v oblasti primární prevence užívání návykových látek,
4. zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků v prostorách školy v době vyučování a do všech poučení o bezpečnosti a ochraně zdraví zakotvuje informace o nebezpečnosti užívání návykových látek a zákazu jejich užívání při všech akcích pořádaných školou,
5. poskytování informací o pomáhajících institucích a možnostech řešení situace,
6. spolupráci s OSPOD a poradenskými zařízeními (CPP atp.),
7. plnění ohlašovací povinnosti směrem k orgánům činným v trestním řízení.

1. Alkohol

V prostorách školy v době vyučování a na všech akcích pořádaných školou je zákaz konzumace alkoholu. Podávání alkoholu osobám mladším 18 let může být trestným činem nebo přestupkem.

1.1. Konzumace alkoholu žákem – postup:

1. Při přistižení žáka je nutné mu v další konzumaci zabránit.
2. Alkohol je třeba odebrat a zajistit.
3. V případě, že je žák ohrožen na zdraví a životě, pedagogický pracovník okamžitě volá záchrannou službu.
4. Jestliže toto nebezpečí nehrozí, sepíše stručný záznam i s vyjádřením žáka (odkud, od koho alkohol získal).
5. Pokud žák není schopen pokračovat ve výuce, vyrozumí škola zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl.
6. V případě nedostupnosti zákonného zástupce vyrozumí škola OSPOD a požádá o pokyny, může požadovat pomoc.
7. Zákonnému zástupci škola oznámí konzumaci alkoholu dítětem, i když je schopno výuky.
8. Při opakování škola splní oznamovací povinnost k OSPOD.
9. Škola v zájmu dítěte a jeho zástupce může informovat o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
10. Z konzumace alkoholu ve škole škola vyvodí sankce dle školního řádu.

1.2. Nález alkoholu ve škole

1. Nález je oznámen vedení školy.
2. Nález se následně uloží u vedení školy pro případ důkazu.
3. Příslušný vyučující sepíše stručný záznam (uložen u MPP).

1.3. Zadržení alkoholu u žáka – postup:

1. Případ je oznámen vedení školy.
2. Zadržený alkohol se uloží u vedení školy.
3. Příslušný vyučující sepíše záznam s vyjádřením žáka (datum, místo, čas, jméno a podpis žáka). Pokud žák odmítne, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu, při záznamu je třeba dalšího účastníka z řad pedagogů.
4. Pracovník provede vyrozumění zákonného zástupce, v případě opakování škola splní ohlašovací povinnost.
5. Obsahuje-li alkohol i jiné směsi, předá tekutinu přivolanému lékaři.

2. Omamné a psychotropní látky (OPL)

Zakázána je výroba, distribuce, přechovávání, šíření a propagace OPL, bez ohledu na věk a prostředí, kde k takovým činům dochází. Stejně tak je zakázáno navádění k užívání těchto látek. Ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin nedovolené výroby a držení OPL, se sám vystavuje trestnímu stíhání, pokud vše neoznámí Policii ČR.

2.1. Konzumace OPL ve škole

1. Je-li žák přistižen při konzumaci OPL v prostorách školy nebo v rámci akcí školou pořádaných, je nutné mu v další konzumaci zabránit.
 2. Návykovou látku mu pracovník školy odebere a zajistí tak, aby nedošlo k další konzumaci.
 3. V případě, že je ohrožen život a zdraví žáka, přivolá škola záchrannou službu.
 4. Pokud akutní nebezpečí nehrozí, zajistí pedagog vyjádření žáka (odkud, od koho...) a vyrozumí vedení školy.
 5. Pokud žák není schopen pokračovat ve výuce, vyrozumí škola zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl pro nezpůsobilost pokračovat ve výuce.
 6. V případě nedostupnosti zákonného zástupce vyrozumí škola OSPOD a požádá o pokyny, vyžádá pomoc.
 7. Zákonnému zástupci škola oznámí konzumaci OPL dítětem, i když je schopno výuky.
 8. Současně splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně právní ochrany dítěte a Policii ČR.
 9. V případě zájmu zákonného zástupce škola poskytne informace o možnosti odborné pomoci.
 10. Z konzumace OPL škola vyvodí sankce v souladu se školním řádem.
- Distribuce
OPL je trestným činem, konzumace je hrubým porušením školního řádu.

3. Distribuce a nález OPL ve škole

Distribuce OPL je považována za protiprávní jednání, může být kvalifikována jako trestný čin, množství látky není rozhodující. Přechovávání OPL je také protiprávní jednání, může být kvalifikováno jako přestupek nebo jako trestný čin.

3.1. Postup při zjištění OPL ve škole

1. Jestliže má pracovník školy podezření, že došlo k distribuci OPL ve škole, uvědomí vedení školy a současně oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
2. Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let proti osobě mladší 18 let, vyrozumí škola zákonného zástupce a orgán sociálně právní ochrany dětí.

3.2. Nález OPL v prostorách školy

1. Látka se nepodrobuje testům a pracovník ihned informuje vedení školy.
2. Za přítomnosti dalšího pracovníka se vloží nalezený materiál do obálky, označí se datem, časem a místem nálezu, přelepí, orazítkuje a uschová v trezoru.

3. O nálezu škola vyrozumí Policii ČR.

3.3. Nález u některého žáka

1. Zabavená látka se nepodrobuje testům a pracovník ihned informuje vedení školy.
2. Za přítomnosti dalšího pracovníka se vloží nalezený materiál do obálky, označí se datem, časem a místem nálezu, přelepí, orazítkuje a uschová v trezoru.
3. O nálezu škola vyrozumí Policii ČR a informuje zákonné zástupce žáka.
4. O nálezu je sepsán stručný záznam (datum, místo, čas nálezu, jméno a podpis žáka), zápisu je přítomen ředitel školy.
5. V případě, že se látka našla u žáka, který se jí intoxikoval, předá se zajištěná látka přivolanému lékaři.

3.4. Postup při podezření, že žák má u sebe OPL

1. Jedná se o podezření ze spáchání trestného činu nebo přestupku, řešení spadá do kompetence Policie ČR.
2. Škola neprodleně vyrozumí Policii ČR, zkonzultuje postup a informuje zákonného zástupce žáka.
3. Žáka je třeba izolovat a do příjezdu policie ho mít pod dohledem.
4. Pracovníci školy nesmí provádět osobní prohlídku a to ani prohlídku jeho věcí.

3.5.1. Postup školy při zjištění zneužívání návykových látek nebo jejich přechovávání - je-li žák pod vlivem drog a jeho život je ohrožen:

1. Dítě je odvedeno ze třídy do místnosti, kde zůstane po dobu, než si pro něj přijdou rodiče nebo lékařská služba. Pedagog zajistí nad dítětem dohled dospělé osoby. V případě ohrožení života pracovník zavolá záchrannou službu a nechat žáka odvézt do nemocnice.
2. Informuje vedení školy.
3. Informuje okamžitě rodiče o dané situaci o blíže nespecifikovaných zdravotních potížích žáka, rodiče jsou vyzváni k tomu, aby si dítě co nejdříve vyzvedli ze školy, neboť je nutné lékařské vyšetření, přivolá je do školy a dohodne se na dalším postupu.
4. Škola doporučí rodičům, aby vyhledali odborníka a informovali se o možnostech léčby, případně jim poskytnou kontakt na příslušné poradenské pracoviště.
5. Škola informuje sociální odbor v případě, že žák je prokazatelně ovlivněn drogou (i alkoholem) nebo je v akutním ohrožení zdraví po požití drogy, tj. při nebezpečí předávkování a trvalého zdravotního poškození včetně vzniku návyku

a bezprostředním ohrožení života nebo po průkazném zjištění zneužívání návykových látek ve škole.

3.5.2. Postup školy při zjištění zneužívání návykových látek nebo jejich přechovávání - je-li žák pod vlivem drog a jeho život není ohrožen:

1. Pracovník ihned informuje rodiče o situaci, přivolá je do školy, předběžně zjistí, o jakou drogu se jedná a jak dlouho ji žák užívá.
2. Škola doporučí rodičům návštěvu lékaře a informuje je o nutnosti odborné péče
3. V případě, že si rodič si do školy pro dítě nepřijde, škola přehodnotí zdravotní stav žáka a pracovník školy zavolá lékařskou službu (může jít o předávkování návykovou látkou) nebo zajistí převoz k lékaři s doprovodem dospělé osoby. Rodič je o postupu školy předem informován.
4. Škola informuje sociální odbor v případě, že žák je prokazatelně ovlivněn drogou (i alkoholem) nebo je v akutním ohrožení zdraví po požití drogy, tj. při nebezpečí předávkování a trvalého zdravotního poškození včetně vzniku návyku a bezprostředním ohrožení života nebo po průkazném zjištění zneužívání návykových látek ve škole.

3.6. Postup při odhalení dealera ve škole:

1. Škola ihned informuje o dané situaci Policii ČR.
2. Ve spolupráci s policií pak škola podniká další nezbytné kroky.

3.7. Postup při podezření na zneužívání návykových látek:

1. Škola přivolá rodiče do školy.
2. Příslušný třídní učitel za přítomnosti MPP šetrně osvětlí rodičům podezření.
3. Škola doporučí rodičům návštěvu odborníka, poskytne kontakt.
4. Škola se dohodne s rodiči na dalším výchovném postupu.

Pro všechny případy dále platí:

1. Škola vyhotoví zápis průběhu celého případu (jeden obdrží rodiče, druhý zůstane uložen ve škole) a stanoví postup, jak zamezí případnému výskytu studenta pod vlivem omamné látky nebo výskytu podezřelé látky ve škole.
2. proběhne třídní schůzka rodičů, seznámení s účinky a příznaky užití návykových látek dítěte, jak se škola k případu postaví, jak bude pracovat s rizikovou třídou v preventivní oblasti, rodiče jsou vybídnuti ke spolupráci při výskytu sociálně nežádoucího chování, jsou seznámeni s náplní práce a konzultačními hodinami metodika prevence a výchovného poradce. Jsou seznámeni s tím, že dítě pod vlivem návykové látky ve škole porušuje vnitřní řád školy.
3. Žák, který prokazatelně zneužíval omamnou látku v areálu školy a tím porušil řád školy, bude kázeňsky potrestán dle školního řádu.
4. Rodiče příslušného žáka jsou seznámeni se všemi skutečnostmi případu, porušením řádu školy, návrhem výchovného opatření, který schválila a doporučila pedagogická rada. Škola doporučí rodičům studenta specializovanou pomoc odborníků,
5. Škola nabídne rodičům pomoc – monitorování, pravidelné schůzky rodič + TU, ŠMP - VP.

6. Žáci jsou obecnou formou seznámeni s případem a jsou upozorněni na závažnost držení, přechovávání a užívání návykové látky a to nejen v areálu školy.

7. Třída, v níž se problém objevil, bude monitorována, budou v ní pracovat odborníci (dlouhodobé prožitkové programy) primární prevence, sekundární prevence.

4. Prevence a řešení šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky, tak i útoky slovní. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace (tzv. kyberšikana): útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivého materiálu na internetových stránkách apod. V rámci prevence proti šikaně škola usiluje o vytváření bezpečného, spolupracujícího a respektujícího prostředí a za tím účelem:

1. podporuje solidaritu a toleranci,
2. podporuje vědomí sounáležitosti,
3. posiluje a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,
4. podporuje spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt,
5. klade důraz na právní odpovědnost jedince a v tomto smyslu posiluje právní vědomí žáků,
6. zajišťuje v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách, podle potřeby při pohybu žáků mimo školu (při školních akcích), a to především v prostorách, kde by mohlo k šikanování docházet,
7. zajišťuje, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování a nepodceňovali zejména počáteční projevy šikanování,
8. zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování.

Pedagogičtí pracovníci

1. vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů (demokratické principy, respekt k identitě a individualitě druhého člověka), vedou žáky příkladem, vysvětlováním, prožitkovou formou),
2. pomáhají rozvíjet mezilidské vztahy a pěstovat úctu k životu každého člověka,
3. sledují, vnímají a reflektují atmosféru mezi žáky a v třídních kolektivech,
4. ohlásí nepřímé varující signály (žák před vyučováním postává před dveřmi třídy, je osamocen, při hodině je zdrojem posměchu, nemá kamarády, je nešťastný) školnímu metodikovi prevence - výchovnému poradci školy,
5. třídní učitelé i ostatní pedagogové posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy,

6. seznámí žáky se šikanou jako tématem při hodinách občanské nauky a s krizovým plánem školy a sankcemi na začátku školního roku
7. mají na zřeteli, že chování pracovníků školy vůči žákům i vůči sobě navzájem ovlivňuje chování žáků samotných,
8. usilují o navození dobré spolupráce mezi žáky, rodiči a pedagogy,
9. zachovávají důvěrnost sdělení,
10. spolupracují s odbornými službami a institucemi,

Z hlediska trestního zákona může šikanování naplnit skutkovou podstatu trestných činů vydírání, omezování osobní svobody, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, vzbuzení důvodné obavy, poškození cizí věci apod.

4.1. Projevy šikanování

- Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).
- Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

4.2. Nepřímé varovné znaky šikanování

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit. (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

4.3. Stádia šikanování

1. *Stadium - zrod ostrakismu*: mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. Druhé stadium - fyzická agrese a přitvrzování manipulace:

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

3. Stadium (klíčový moment) - vytvoření jádra:

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat

a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. Stadium - většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

5. Stadium - dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozdělení na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

4.4. Postupy řešení šikanování - vyšetřování počáteční šikany

(v případě, že se objeví některý z nepřímých signálů šikany - některý z učitelů je svědkem lehké formy šikany, někdo z žáků upozorní na šikanu , ...)

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.

2. Kontaktovat rodiče oběti – rodičům nevoláme v přítomnosti dítěte:

- při rozhovoru s rodiči nemluvit o šikaně, pouze si ověřit signály (pomočování, zvraty

v chování, noční děsy, poškození věcí, změny v chování, zhoršení prospěchu, vyhýbání se tělocviku – modřiny apod.),

- upozornit, že se o tom dítě nemá dozvědět (abys se to nedoneslo do třídy),

- vyžádat souhlas písemný rodičů k vyšetřování, zdůraznit zájem na bezpečí dítěte

3. Najít kolegy (max. 3), kteří budou spolupracovat na šetření. Třídní učitel může spolupracovat, ale nesmí být hlavní vyšetřovatel.

4. Nalezení vhodných svědků.

5. Individuální rozhovory se svědky, je také možná konfrontace svědků (nikoli však konfrontace obětí a agresorů, svědků a agresorů).

6. Zajištění ochrany obětem.

7. Rozhovor s agresory (vždy jako poslední krok), případně konfrontace mezi nimi.

8. Potrestání agresorů - výchovná opatření s souladu se školním řádem – jde o jeho hrubé porušení.

9. Odhalení a rozbor závažnosti šikany (počáteční či pokročilé) v součinnosti školy a odborného pracoviště (např. pedagogicko-psychologická poradna), práce se třídou.

4.5. Postupy řešení šikanování - pokročilá šikana s neobvyklou formou (např. skupinové násilí vůči oběti - tzv. třídní lynčování, hrubý fyzický útok)

1. Bezprostřední záchrana oběti - pedagogický pracovník sám zajistí ochranu oběti nebo sežene pomoc (vč. odvedení žáka mimo prostor agrese).

2. Přivolání dalších pedagogických pracovníků, aby zabránili dalšímu násilí, zajistili agresory (zabránit domluvě agresorů na křivé výpovědi) a odvedli oběť do bezpečí.

3. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.

4. Pokračující pomoc a podpora oběti.

5. Nahlášení policii a kontaktování zákonných zástupců žáků.

6. Vlastní vyšetřování.

7. Spolupráce s dalšími institucemi a orgány (např. pedagogicko-psychologická poradna, orgán sociálně právní ochrany dítěte, Policie ČR).

8. Potrestání agresorů - výchovná opatření s souladu se školním řádem – jde o jeho hrubé porušení. Pro nápravu situace ve skupině pracují pedagogičtí pracovníci dále s celým třídním kolektivem, pomáhají zpracovat traumata těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

Pro oba případy dále platí:

1. Svědky vyslechnout postupně.

2. Při rozhovoru se snažíme navodit atmosféru podpory a povzbuzení, že spolupráce svědků nebude prozrazena a je zajištěna jejich bezpečnost. Vše si zapisovat.

3. Pokud se svědci rozcházejí ve výpovědi, je možná konfrontace všech svědků,

4. Rozhovor s obětí provést na místě, které je bezpečné, sedět vedle sebe jako partneři, bez třetí osoby, bez nátlaku! (Zeptat se, jak se mu daří, co se děje doma, mluvit o pocitech – „Mám pocit, že se ve třídě necítíš dobře, chceš mi o tom něco říct?“ apod.).

5. Sdělit oběti možnosti řešení a nechat oběť vybrat – metoda usmíření, metoda vnějšího nátlaku.

6. Při rozhovoru s agresory:

- zahřívací předkolo - sednout si proti agresorovi, říct mu to „natvrdo“, chtít vědět, co

všechno dělal, upozornit na zapisování, potom mlčet,

- monolog - narušit agresorovi jeho prostor, dívat se do očí, nepovzbuzovat, jen si vše zapisovat, počkat až domluví,

- dialog - klást doplňující otázky tak, aby se zapletl do vlastních lží, stupňovat citové

napětí, nabídnout polehčující okolnosti v případě přiznání se, nechat si od něj podepsat zápis, pokud nepodepíše, oznámit mu, že budou informováni zákonní zástupci

- tento postup zopakovat se všemi agresory. Každého po rozhovoru odvést do jiné

třídy,

- konfrontace - všem agresorům naráz oznámit, jak kdo z nich vypovídal - začnou se

mezi sebou dohadovat a pomlouvat,

7. Agresor se po rozhovoru nesmí vrátit zpět do třídy!

8. Oběti zajistíme bezpečný odchod ze školy (informovujeme zákonné zástupce) nebo zajistíme její ochranu!

9. Agresorům oznámit, jak budou postiženi v případě, že oběť znovu napadnou (např. při jakémkoli náznaku šikany budou vyloučeni nebo bude případ nahlášen policii). Zdůraznit, že k jejich snaze napravit situaci bude do budoucna přihlédnuto.

10. Vše si nechat podepsat.

Pozn 1. - METODA USMÍŘENÍ

Provádí se především u počátečních stadiích šikany a vykazuje-li agresor ochotu své chování změnit.

Metodě usmíření předchází

- rozhovor s informátory a oběťmi, nalezení vhodných svědků, rozhovory se svědky

- rozhovor s obětí

- rozhovor s agresory (v případě, že se ukáže, že agresor není ochoten ke změně, následuje metoda vnějšího nátlaku)

Společné setkání a hledání nápravy: hovořit se třídou v komunitním kruhu (včetně třídního učitele), sezení neprotahovat, opakovat asi 1/14 dní, max. 20 min., omluva a usmíření agresora a oběti, předkládání návrhů pro nápravu. Vhodné otázky pro rozhovor se třídou: Co si myslíte, že není v téhle třídě v pořádku? Co byste mohli udělat, aby se to příště nestalo? Kdo si myslí, že by byl schopen XY bránit? (ochránce dát do roviny oficiality, má povinnost ubližování ohlásit) Provést max. 4 sezení, při posledním položit otázku, jestli si myslí, že je problém vyřešen.

Pozn 2 - METODA VNĚJŠÍHO NÁTĽAKU

Provádí se u pokročilejších forem šikany.

1. Vytvořit výchovnou komisi: vyšetřovatel, třídní učitel, ředitel (zástupce), popř. někdo za rodiče (ne od agresora nebo oběti), nezávislý člověk (pedagog jiné školy, lékař...).

2. Před zasedáním nejednat s rodiči agresorů!

3. Celá komise se sejde předem a domluví se, jaké budou asi tresty.

4. Agresoři chodí před komisi a znovu vypovídají.

5. Porada komise na trestech. (Trestat intenzivně, ale mít kam stupňovat.)

6. Zavolat agresory a oznámit agresorům tresty.

7. Oznamit potrestání před celou třídou za přítomnosti celé komise! (Agresori si stoupnou u dveří a vyslechnou si rozsudek.) - bez přítomnosti obětí!

8. Následuje komunitní kruh s třídním učitelem a za pomoci CPP - při prvním sezení bez obětí!

9. Pozvat rodiče agresorů i obětí (ne najednou):

- rodiče oběti informovat, jak bylo zajištěno zdraví jejich dítěte a sdělit, jak byli agresori potrestáni,

- rodiče agresorů informovat každého zvlášť. Sdělit jim, jak byli potrestáni jejich děti

a upozornit je na to, že je to závislé chování („určitě by si nechtěli vybrat partnerku, ke které by se chovali stejným způsobem“).

4.6. Spolupráce s rodiči

Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy, výchovného poradce – metodika primární prevence a dalších pedagogických pracovníků, a to jak s rodinou agresora, tak s rodinou oběti. Dále je třeba:

1. doporučit rodině, aby si všímala možných náznaků šikany a nabídnout celé rodině konkrétní pomoc,

2. zachovat taktní přístup a důvěrnost informací,

3. doporučit možnost porady s psychologem,

4. oběti šikany nabídnout terapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského zařízení (SVP, SPC, další odborníci – psycholog, psychiatr).

Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.

- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.

- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.

- Nechutí jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.

- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.

- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).

- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"

- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě.

- Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.

- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.

- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.

- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.

- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)

- Dítě se vyhýbá docházce do školy, hledá důvody, proč do školy nejít..

- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

V mimořádných případech (realizuje vedení školy):

1. ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu,

2. ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

4.7. Otevřené školní násilí, nošení zbraní do školy

4.7.1. Možná preventivní opatření:

1. Nošení zbraní do školy je zakázáno školním řádem.

2. Zaveďte občas řeč na podobné předměty, kdo už viděl zbraň, kde, či rodiče mají zbraň doma a proč – zjistíte zájem o problematiku, dostupnost a zmapujete terén.

3. Na schůzkách s rodiči jasně deklarujte, že děti mívají podivné nápady a jestliže má někdo doma zbraně, bylo by moudré, kdyby dodržoval bezpečnostní předpisy.

4. Jestliže někdo něco podobného do školy přinesl, obvykle se s tím někomu pochlubí – je nutné budovat síť „informátorů“.

5. Kdykoliv se někde ve světě nějaká střelba ve škole odehraje, mluvte o tom s dětmi.

6. Všechny viditelné zbraně okamžitě zabavujte a vracejte až zákonným zástupcům a po velkých obstrukcích, na základě zápisů, záznamů.

7. Jakékoliv zranění jednoho žáka jiným za použití zbraně netutlejte, ale okamžitě to řešte. Do řešení zapojte rodiče, poškozeného i útočníka a nebojte se volat Policii ČR.

8. Nikdy žádné dítě netlačte do kouta a neprovokujte zbytečným tlakem.

4.7.2. Postup při útoku na učitele - žák se začne chovat agresivně

1. Okamžitě se s ním přestaňte dohadovat a snižte hlas do klidnější polohy, mluvte spisovně, jasně a snažte se hovor ukončit nějak neutrálně: „Nechme to být, možná jsem to přesně nepochopil.“ „Snad jsem tolik neřekl...“ „Dobře, máme toho asi dneska všichni dost...“

2. Je úplně jedno, kdo je v právu - nejdůležitější je, aby se dítě uklidnilo.

3. Je důležitá podpora zbytku třídy, kdyby útočník vytáhl nějakou zbraň, budete jejich pomoc potřebovat - alespoň jeden z nich musí doběhnout pro někoho dospělého.

4. Jestliže se dítě zvedne a začne vám sprostě nadávat uprostřed hodiny:

- jde-li o samotného útočníka, který je rozčilený, platí to stejné co při hrozbě fyzickým útokem,

- některé děti svými vulgarismy nic nemyslí, prostě takhle doma mluví, nechtějí se vás nijak dotknout. Neberte hned všechno smrtelně vážně a nedržte nudná kázání,

- jestliže je útočník chronicky drzý nebo se potřebuje jen nějak vyjádřit, pomáhají dlouhé vážné pohledy, pohledy zraněné laně nebo zvolání: „Ale Pepo, už tě to zase bere?“ Humor je rozhodně vhodnější než hádání se s útočníkem,

- za každou cenu musíte udržet třídu na své straně! Jakmile se zapojí do agrese víc dětí, začíná to být nebezpečné.

5. Pokud cítíte, že třída je na vážkách, budete je muset buď dojmout, anebo zastrašit. V každém případě mezi ně vražte klín! Nesmí být ve svém vzdoru a odporu jednotní. Vždycky jsou mezi nimi ti, kteří se dají zastrašit, i ti, kteří se dají dojmout. Máte-li čím vyhrožovat, zkuste to. Nemáte-li, budete muset dojímat nebo apelovat na čest, slušnost, spravedlnost. Je jednodušší, když agresora umravní samy děti.

6. Ještě vždycky můžete z rozbouřené třídy odejít, ale berte to jako poslední možnost. Zbabělost vám totiž děti nikdy neodpustí a jako zbabělost to v každém případě vyzní.

4.7.2. Postup při útoku na učitele - žák fyzicky zaútočí (kopy, údery, hmaty, chvaty....), agresivně útočí na majetek, rvačky mezi žáky

1. Pokuste se takové počínání někdy natočit videokamerou a pak pustit rodičům na třídních schůzkách.

2. Stále dokolečka to zakazujte, pranýřujte a potírejte.

3. Tak jako to vadí vám, vadí to i mnohým dětem! Soustřed'te se proto na jejich ochranu, aby je „kopálisti“ neotravovali a neohrožovali.

4. Bitka není šikana, a to ani tehdy, když se jí zúčastní víc dětí. Některé děti si prostě nechtějí o svém problému promluvit, chtějí ho vyřešit ručně. Normální rvačka vyčistí vzduch a případná zranění nebývají nijak strašná:

- když se k rvačce nachomýtnete, zasahujte rozumně až ve chvíli, kdy se účastníci trochu unaví. Jinak můžete přijít také k úhoně a zranění učitele je přeci jen zbytečná komplikace,

- když už je po bouři a aktéři na sebe jen něco pokřikují a nadávají si, moc se do toho

nepleťte, to patří k věci – snažte se je však uklidnit,

- během následného vyšetřování buďte věcní. Bývají-li odpovědi na otázku PROČ ve smyslu: „Já mu řekl a on mi na to řekl..., Řekl o mojí mámě..., Von si začal..., apod., a nezdá se, že by šlo o následky dlouhodobé systematické agrese, nechte to být. Omezte se na stručné vysvětlení, že problémy se dají řešit i jinak,

- o události proveďte zápis,

- soustřed'te si hlavně na případná zranění a jejich ošetření,

- závěrem si také uvědomte, že rvačkám žádnou prevencí nezabráníte.

5. Postup v případě krádeže

Krádeže jsou protiprávním jednáním a jakmile se škola o takovém jednání dozví, bude tuto skutečnost hlásit orgánům činným v trestním řízení, popř. doporučí poškozenému (jeho zákonnému zástupci), aby se na tyto orgány obrátil. Škola upozorňuje žáky a jejich zákonné zástupce, že nošení cenných věcí (zejména věcí malých rozměrů) do školy je rizikové chování, které může vést k jejich odcizení. Věci (zvl. pak cenné), které nesouvisí s vyučováním a vzděláváním, nemají žáci do školy nebo školského zařízení nosit – viz. školní řád. Způsob zajištění těchto předmětů na určeném místě řeší školní řád.

5.1. Postup při nahlášení krádeže žákem

1. O události pořídit záznam na základě výpovědi poškozeného.
2. Věc předat orgánům činným v trestním řízení (ohlásit na místní nebo obvodní oddělení Policie ČR), nebo poučit poškozeného žáka (jeho zákonného zástupce), že má tuto možnost.
3. V případě, že je znám pachatel, je třeba nahlásit věc orgánu sociálně-právní ochrany (byl-li pachatel mladší 18 let) a současně věc předat orgánům činným v trestním řízení.

6. Postup proti vandalismu

Každý žák i pracovník školy je odpovědný za škody, které svým jednáním způsobil, a proto po něm bude škola požadovat náhradu, jestliže škodu způsobil úmyslně nebo z nedbalosti.

6.1. Postup při vzniku škody

1. Jakmile vznikne škoda na školním majetku, je třeba o celé záležitosti vyhotovit záznam a pokusit se odhalit viníka.
2. V případě, že viníka škola zná, může na něm (jeho zákonném zástupci) vymáhat náhradu škody cestou vedení školy.
3. V případě, že nedojde mezi zákonnými zástupci nezletilého dítěte a školou k dohodě o náhradu škody, může škola vymáhat náhradu soudní cestou.

7. Jak postupovat v některých dalších případech

7.1. Postup při zjištění sexuálního zneužívání

Pohlavní zneužívání (§ 242 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona) je závažným trestným činem proti lidské důstojnosti, na který se vztahuje povinnost překazit jej (§ 167 trestního zákona). Překazit znamená, že zabráníte páčání nebo dokončení takového jednání (oznámit orgánům činným v trestním řízení).

7.1.1. Postup, kdy se dítě svěřil pedagogovi osobně

1. Uvědomit si, že jde o velmi citlivou záležitost.
2. Seznámit s tím co nejúžší okruh dalších osob.
3. Pokud se zneužívání dopouští rodič, není žádoucí informovat ho o tom, že se vám dítě svěřilo.

4. Komunikovat s dítětem – podrobnější vyšetřování nechat na psychologovi a Policii ČR. I v případě, že je žákům doporučeno nenosit do školy věci nesouvisející s vyučováním, nelze se odpovědnosti za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech jednostranně zprostit a za klenoty, peníze a jiné cennosti se odpovídá do výše 5 000 Kč (§ 1 nařízení vlády č. 258/1995 Sb., kterým se provádí občanský zákoník); pokud budou věci převzaty do úschovy, hradí se škoda bez omezení.

5. Vhodně dítěti sdělit, že skutečnost musíte ohlásit na policii. Po poradě s Policií ČR kontaktovat PPP.

6. Ohlásit oznámení Policii ČR a orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

7. Ocenit dítě, že za vámi přišlo a ujistit ho, že pro ně uděláte všechno, co je ve vašich silách

8. Jestliže dítě nechce, abyste věc ohlásili, situaci konzultujte s odborníkem, ale od oznámení události vás to nesmí odradit.

7.1.2. Postup, kdy je daná skutečnost zjištěna z nějaké ankety, schránky důvěry...

1. Lze-li dítě identifikovat, navázat s ním o přestávce nebo po vyučování rozhovor, ale tak, abyste nebudili nežádoucí pozornost.

2. Jestliže dítě potvrdí vaši domněnku, postupujete jako výše. Dítě nevyslychejte ho a

nepodsouvejte mu své názory, nechte ho volně vyprávět.

7.1.3. Postup, kdy je daná skutečnost od spolužáků dítěte nebo z jiných zdrojů

1. Nejprve zvážit, jestli tomuto zjištění nasvědčuje i vaše pozorování.

2. Pokusit se s dítětem navázat rozhovor, ale do ničeho ho nenuťte.

3. Prostředníkovi řekněte, že je důležité, aby za vámi přišlo zneužívané dítě samo.

4. Nevyšetřujte a nijak nepátrejte. Jestliže si nejste jistí, oznamte věc orgánu sociálně-právní ochrany, který ji prošetří.

7.1.4. Postup, kdy je dítě obětí sexuálního napadení

1. Jestliže se stalo obětí napadení cestou do školy a útočníkem je neznámá osoba, potom urychleně vše oznamte Policii ČR, zákonnému zástupci dítěte a orgánu sociálně-právní ochrany dítěte.

2. Chovejte se pevně a jednoznačně a dítě neopouštějte až do příchodu rodičů.

7.2. Týrání dítěte

7.2.1. Jak rozpoznat, že je dítě týráno?

1. Týrané dítě je většinou stísněné, nemá zájem o dění kolem sebe.

2. V kontaktu s dospělými má zvýšenou opatrnost.

3. Projevuje úzkost a vyděšené reakce v přítomnosti konkrétních osob nebo v situaci, kdy je dítě s dospělým samo.

4. Vyhýbá se školním a mimoškolním aktivitám a dává rádo najevo lhostejné postoje, výroky typu „mně je to jedno“. Nebo naopak projevuje agresi na sebemenší podněty, napadá a šikanuje vrstevníky.

5. Ve škole se týrané dítě těžko soustředí, začne mít problémy s prospěchem, utíká za školu nebo se bojí odejít ze školy domů.

6. Voláním o pomoc bývá také odmítání jídla, sebepoškození a v neposlední řadě i samotné útoky z domova. Případ zneužívání, nebo týrání dítěte většinou učitel zjistí jedním ze čtyř způsobů:

- přímé přiznání dítěte, které je zneužíváno nebo týráno,
- oznámení třetí osobou,
- změnou a znaky v chování dítěte,
- zpozorováním zranění u dítěte.

7.2.2. Postup při podezření na týrání dítěte

1. Předem naplánovat, kdy a kde si učitel s dítětem popovídá.

2. Předem si rozmyslet, které otázky bude učitel klást.

3. Předem si rozmyslet, co uděláte po pohovoru s dítětem, takže to můžete dítěti také při setkání již sdělit.

4. Naslouchejte: dítě potřebuje, abyste mu pozorně naslouchali. Všechno, co řekne, berte vážně.

5. Klad'te minimum otázek a nikdy dítě při odpovědích neinspirujte. Zavádějící otázky mohou vést k tomu, že pozdější svědectví u soudu bude zkreslené.

6. Reagujte klidně: jestliže dáte najevo silné emoce, můžete dítě vystrašit a vyvolat v něm pocit viny.

7. Ujist'ujte dítě o jeho nevině: že je nikdo nebude obviňovat, že to, co se stalo, je jeho vina.

8. Pokuste se problém společně s dítětem formulovat, jestliže si nejste jistí, co se dítě snaží sdělit.

9. Používejte při rozhovoru stejné výrazy, které běžně dítě používá (například části těla) – jestliže dítě ucítí, že váháte použít určité výrazy, může také váhat anebo odmítné hovořit úplně.

10. Jakmile ukončíte rozhovor s dítětem, zapište všechno, co jste slyšeli. Je důležité zaznamenat nejen to, co dítě říkalo, ale také, jak se při tom chovalo a jak se vyjadřovalo. Je vhodné mluvit s dítětem v přítomnosti jiného učitele, takže záznam z rozhovoru bude autentický a objektivní.

11. Snažte se dítě přesvědčit, že je správné celou věc oznámit. Vysvětlete dítěti, jaký bude další postup.

12. Vyhledejte někoho, kdo vás podpoří - mějte však na paměti, že o případu dítěte není možné otevřeně mluvit před kýmkoli. Pro vyprávění o svých potížích v přítomnosti někoho dospělého potřebuje dítě odvahu a podporu. Jakmile si dítě zvolí osobu, které bude důvěřovat, taková osoba se stává tou nejvhodnější, která může dítě během šetření podporovat. Tím myslíme doprovod dítěte k sociálnímu pracovníku a společnou návštěvu lékaře,... Pokud máme podezření, že je dítě týráno, je potřeba se obrátit na Policii ČR.

7.3. Jak řešit homosexualitu

Signály, které nás mohou orientovat:

- chlapec (dívka), u kterého mám pocit, že ostatní chlapci (dívky) ve třídě mu (jí) nerozumí,

- chlapec, který si výrazně lépe rozumí s dívkami než s chlapci,
- dívka, která si rozumí lépe s chlapci než s dívkami, přijímá roli chlapce,
- chlapec, který dbá o svůj zevnějšek a působí citlivě,
- chlapec, který je milý, při hodinách aktivní a zodpovědný, přesto však něčím zvláštní mezi ostatními chlapci,
- chlapec, kterého uvádí do rozpaků intimní situace s jinými chlapci, např. převlékání a sprchování při tělesné výchově či společných pobytech,

Co je třeba si uvědomit:

- homosexualita není léčitelná. Kontakty s odborníkem lze doporučit jen v rámci podpory při procesu coming out, partnerských problémech,
- homosexualita nesouvisí s pedofilií,
- homosexualitu nelze vždy poznat na první pohled,
- homosexualita nezvyšuje míru promiskuitního chování. Není pravda, že gayové a lesbičky střídají častěji partnery,
- sexuální orientace nesouvisí s kvalitou charakteru člověka. Homosexuálové nejsou v průměru o nic horší ani lepší než heterosexuálové.

7.3.1. Co dělat, když mám ve třídě gaje nebo lesbičku

1. Zachovat klid, nejedná se o nic mimořádného.
2. Pokud musíte na toto téma ve třídě hovořit (na podnět dětí, v rámci vyučovací látky...), dejte dětem najevo, že sexualita patří k životu a v naší třídě jako téma k diskusi není tabu.
3. Pracujte v obecné rovině s tématem tolerance a respektu k odlišnosti
4. Vytvořte prostředí důvěry, aby se žák mohl věřit, pokud si neví rady. Nikdy bychom se dotyčného neměli vyptávat přímo či ho před ostatními označit.
5. Vhodné jsou při diskusi projektivní otázky typu: Co byste dělali, kdyby se vám kamarád svěřil, že se mu líbí více kluci než dívky? Co by to pro vás znamenalo? Co byste od něho potřebovali slyšet, abyste se spolu dál mohli přátelit? Myslíte, že gayové či lesbičky mohou vychovávat děti a proč?
6. Pokud se s homosexualitou žák ve třídě svěřil, poté zdůraznit, že na vašem vztahu k němu to nic nemění. Nabídnout, zdali můžete s něčím pomoci či co by od vás, případně od třídy potřeboval.
7. Při soukromém kontaktu žáka s učitelem by rozhovor měl probíhat v atmosféře důvěry, neměli by být přítomní jiní učitelé či osoby. Žák by se měl cítit v rovnocenné pozici, měl by být na rozhovor dostatek času.
8. Vzhledem k tomu, že homosexuální orientace není sociálně patologickým jevem, nemá učitel povinnost informovat zákonné zástupce ani vedení školy. Informovat zákonné zástupce by učitel měl v případě, že si to žák přeje či sám považuje za snadnější tuto informaci zákonným zástupcům (rodičům) sdělit za přítomnosti učitele.
9. Pokud žák obtěžuje svou sexualitou ostatní, pak by učitel rodiče informovat měl a doporučit kontakt s odborníkem. I v tomto případě by však učitel měl nejprve s žákem pohovořit a vysvětlit mu, proč je jeho povinností s rodiči na toto téma hovořit.

7.4. Jak přistupovat k dětem poruchou příjmu potravy

Jak rozpoznat poruchu příjmu potravy:

- dítě se vyhýbá jídlu, typické je vynechávání svačin a obědů, jení jen konkrétních druhů potravin. Bulimičky mají sklon k hltavému jení a zvláštním kombinacím potravin. Časté je nadměrné žvýkání žvýkaček,
- dítě viditelně rychle ztrácí na váze, někdy jsou patrné přehnané projevy zaobírání se vlastním tělem,
- dítě intenzivně hovoří o oblečení, buď zakrývají své tělo volným oděvem nebo naopak nosí přiléhavé oblečení,
- v krajních případech je patrná izolace od společnosti ostatních dětí,
- nápadná je pohybová aktivita. Dítě je neposedné. Někdy děti nosí do školy všechny učebnice a sešity, aby si zvýšily fyzické zatížení.

7.4.1. Jak k dětem s poruchou příjmu potravy přistupovat?

1. Neupozorňovat na vzhled dítěte před ostatními spolužáky. Pokud považujete za důležité kontrolovat hmotnost dětí, je nezbytné zabránit tomu, aby se hmotnostní údaj dozvěděli spolužáci.
2. Před rozhovorem se zákonnými zástupci zavést opatrně hovor s dítětem. S dítětem by měl mluvit učitel, ke kterému má žák důvěru. S žákem hovoříme o samotě. Je třeba získat žakovu důvěru. Je lépe začít obecně, můžeme vyjádřit svůj strach o dceru našich přátel, která trpí anorexií a podobně. Je možné, že se žák rozpovídá o svých problémech, vysvětlí nám, proč hubne nebo zvrací.
3. Nabídnout dítěti několik možností dalšího řešení:
 - pokud dítě nechce, nebudeme s ním dále na toto téma hovořit,
 - pokud s tím bude souhlasit, budeme dále hovořit jen s rodiči nebo psychologem,
 - nabídneme kontakt na PPP,
 - nabízíme i další rozhovor s námi.
4. Pokud dítě odmítlo s námi komunikovat, obracíme se na zákonné zástupce (rodiče). Ideální je pozvat je do školy. Je dobré přimět rodiče k návštěvě psychologické poradny nebo dětského psychologa či psychoterapeuta.
5. Pokud není možný kontakt s rodinou dítěte, je vhodné vyrozumět PPP a s tamními pracovníky se domluvit na dalším postupu.
6. Pokud se v nějaké třídě tento problém objeví, je možné požádat někoho z odborníků o besedu na toto téma nebo zařadit do výuky přednášku o přirozenosti změn lidského těla v dospívání. Tento plán vychází z Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 24 246/2008-6.

Příloha č. 2

Otázky z rozhovorů

1. Jaké formy rizikového chování se na Vaší škole vyskytují nejčastěji?
2. Jaké formy rizikového chování na Vaší škole považujete za nejnebezpečnější?
3. Jaká jsou riziková místa pro vznik nebezpečných situací ve škole či v jejím okolí?
4. Jaké aktivity školy považujete za nejúčinnější formy prevence rizikového chování?
5. Jaké nabízí Vaše škola volnočasové aktivity? Myslíte si, že jsou dostačující? (pokud je tedy vůbec využívají)

Postřehy navíc, týkající se rizikového chování na Vaší škole:

+ otázka pro metodika prevence:

Jak často žáci využívají schránku důvěry?

Co patří mezi nejčastější dotazy?

